

Ad Informatie

Magazine van | studievereniging Ad Informandum voor Strafrecht en Criminologie

Huwelijksdwang

**Noodzaak tot
Afzonderlijke
Strafbaarstelling?**

Colofon

De Ad Informatie is het verenigingsblad van Ad Informandum, de strafrecht en criminologie studievereniging van Utrecht. De studievereniging is verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtwetenschappen van de Universiteit Utrecht. Het blad verschijnt drie maal per jaar.

XXIXe bestuur der Ad Informandum

Praeses	Maarten Ooms
ab Actis	Stacey Schotborgh
Fiscus	Harm van Schaijk
Commissaris Extern	Patrick Vermeulen
Commissaris Intern	Luca Wijma
Commissaris Sociale Activiteiten	Ine van Giessen

Contactgegevens

Willem Pompe Instituut
t.a.v. Ad Informandum
Boothstraat 6
3512 BW Utrecht

Bestuurskamer: 030-2538291
Praeses: 06-25060025

www.adinformandum.nl
info@adinformandum.nl

Redactie

Stacey Schotborgh (hoofredactie en layout)
Julia Grubben
Nicole Ionescu
Klaas Nijenhuis

v.l.n.r. Nicole, Klaas, Stacey, Julia

Met dank aan:

PI Nieuwegein
Annet Koopsen
Bernard Tomlow

Aanvragen lidmaatschap

Ben je geïnteresseerd in het strafrecht en/of de criminologie en lijkt het je leuk om lid te worden van Ad Informandum? Registreer je dan via onze website: www.adinformandum.nl.

Het lidmaatschap bedraagt € 20,- per jaar. Lidmaatschap biedt toegang tot onze excursies, pleittrainingen, symposia, ledenborrels, kroegcolleges en de buitenlandreizen.

Inschrijvingsregeling activiteiten

Als lid van onze vereniging word je middels de nieuwsbrief, website en facebookpagina op de hoogte gehouden van de georganiseerde activiteiten. Aanmelden voor de activiteiten kan door je in te schrijven op onze website. Na je inschrijving ontvang je z.s.m. een bevestiging.

Opzeggen lidmaatschap

Het lidmaatschap kun je uitsluitend aan het einde van het studiejaar opzeggen, één maand voor het begin van het nieuwe studiejaar (1 augustus). Dit dient schriftelijk te geschieden en deze brief dient ten minste de volgende gegevens te bevatten: naam, huidige adresgegevens en handtekening. Vanaf het daaropvolgende studiejaar (i.c. 2015-2016) ben je dan geen lid meer.

Copyright

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaardt de redactie geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

Van de redactie

Beste lezer,

Voor u ligt de derde en laatste editie van de Ad Informatie van dit collegejaar. In het afgelopen jaar heeft de redactie getracht u kennis te laten maken met diverse onderwerpen uit het strafrecht en de criminologie. Er is geschreven over de lokpuber, de mogelijke erfelijkheid van crimineel gedrag, de regelgeving aangaande de levenslange gevangenisstraf en de rechtsbijstand.

Om uw kennis in ons vakgebied hopelijk nader te verbreden schreven we voor editie drie wederom verschillende artikelen over actuele zaken. Zo wordt in het blad naar aanleiding van recente onderzoeken ingegaan op de strafbaarheid van Wilders, de mediation in het strafrecht, het drugsgebruik in gevangenissen en de noodzaak tot het afzonderlijk strafbaarstellen van huwelijksdwang. In 'ABUSIEVELIJK GESLOTEN' zult u meer te weten komen over de beweegredenen voor de sluiting van het Utrechtse Zandpand en zal er nader worden ingegaan op het 'dubieuze' handelen van de gemeente hierbij. In het laatste artikel gaan we wederom in op de haken en ogen van de rechtsstaat. Werkt het zoals het zou moeten werken en wat kan er beter? Dit laatste vroegen we ook aan een gedetineerde. Wat vindt hij van de strafketen en hoe zou je het effectiefst straffen?

De redactie hoopt dat je deze Ad Informatie met interesse en plezier zult lezen. Als hoofdredacteur ben ik bijzonder trots op mijn commissie en hetgeen wij dit jaar bereikt hebben. Ik hoop van harte dat ook u meegenoten heeft van de publicaties en ons ontwikkelingsproces.

Namens de Ad Informatiecommissie,

Stacey Schotborgh
h.t. hoofdredacteur Ad Informatie en ab Actis

Inhoud

- 5 Rechtbankverslag: Het Schijnproces
- 8 ABUSIEVELIJK GESLOTEN
De sluiting van de Utrechtse raamprostitutie en de zoektocht naar een alternatief
- 12 Mediation in het strafrecht
- 15 Excursieverslag: Buitenlandreis Belgrado
- 19 Drugs achter tralies
- 22 Huwelijksdwang
Noodzaak tot afzonderlijke strafbaarstelling
- 26 Judgement in Hungary
Een documentaire over een spraakmakend proces
- 29 Interview gedetineerde:
"Degenen die staan te springen om hulp, krijgen het niet"
- 32 De rechtsstaat ligt krom
- 35 Activiteiten Jaaroverzicht 2014-2015

Beste lezer,

Nog nauwelijks uitgerust van de prachtige buitenlandreis naar Belgrado, waar we naast het genot van alcoholische nachten zeer interessant rechtsvergelijkend observatie-onderzoek hebben kunnen doen naar het strafrecht van een land dat zich in de spagaat bevindt van trouw aan Rusland of toetreding tot de Europese Unie. Enkele schokkende bevindingen later was ik toch content met het rechtssysteem dat wij in Nederland kennen.

Het eind van het academisch jaar nadert met rasse schreden en er is ons alles aan gelegen om dit jaar niet als een nachtkaaars te laten doven. Achter de schermen wordt het XXXe kandidaatsbestuur al klaargestoomd om van een geldige overdracht van het bestuurlijke stokje te kunnen profiteren en ter ere van het zesde lustrum van onze vereniging een gedenkwaardig verenigingsjaar te realiseren. Ook de Driehoekslezing over de Blijleven-affaire en de bijzondere nieuwe beroepskeuzeday moeten nog plaatsvinden.

Op de beroepskeuzeday op 5 juni as. zullen zeer grote namen van zowel alle togaberoepen als uit de criminologie en forensische psychopathologie hun ervaringen delen om de leden van Ad Informandum een goed beeld te verschaffen van de carrièrekansen die in het verschiep liggen. Hopelijk doen jullie waardevolle inzichten en contacten op of worden jullie bevestigd in de vermoedens die jullie al hadden. Het strafrecht heeft in elk geval zeer veel te bieden, wellicht juist op manieren die je zelf niet had bedacht.

Wil je ook actief worden bij Ad Informandum tijdens het lustrumjaar? Houd dan de site en facebookpagina in de gaten zodat je precies weet wanneer de nieuwe commissies opgestart worden en je jezelf niet in de vingers snijdt door achter het net te vissen.

Dit was alweer mijn laatste bijdrage! Ik wens mijn opvolgers heel veel succes en ik zal zeker in de buurt blijven. Veel leesplezier!

Maarten Ooms
h.t. Praeses

XXIXe bestuur der Ad Informandum (2014-2015), v.l.n.r. Ine van Giessen, Patrick Vermeulen, Stacey Schotborgh, Maarten Ooms, Harm van Schaijk, Luca Wijma

Het Schijnproces

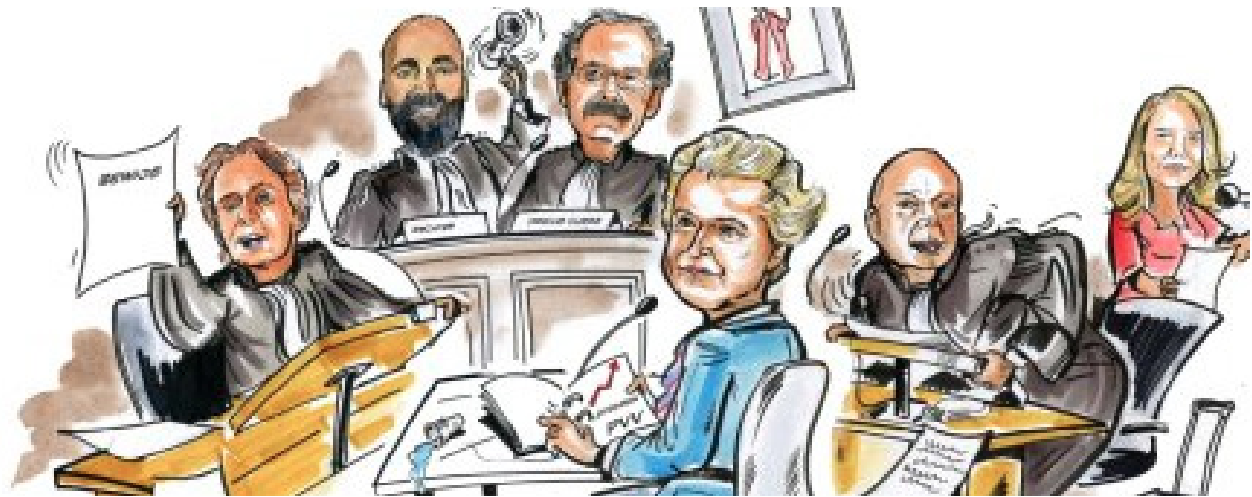
In de dagen na de ‘minder, minder, minder’ uitspraak van Geert Wilders, tijdens de uitslagenavond van de gemeenteraadsverkiezingen op 19 maart 2014 in Den Haag, stroomden de aangiftes tegen de politicus binnen. Het zoveelste debat rond een uitspraak van Wilders was geboren, maar deze keer leek een groot gedeelte van de Nederlandse bevolking een lijn te willen trekken, ‘dit ging te ver’. Het voorval beheerste dagenlang de media, veel politici lieten zich in sterke bewoordingen afkeurend uit over de uitspraak en sommigen van Wilders’ partijgenoten stapten zelfs op. Nadat de teller van het aantal aangiftes na een paar maanden ruim 6.400 had bereikt, besloot het Openbaar Ministerie de politicus te vervolgen wegens het beledigen van een groep mensen op grond van hun ras en het aanzetten tot discriminatie en haat. Terwijl het voorbereidend onderzoek momenteel nog in volle gang is, organiseerde De Nieuwe Liefde, het Amsterdamse centrum voor debat, bezinning en poëzie, op 29 maart jl. een symbolische rechtbank. Een middag geamuseerd procederen in een zogenaamd schijnproces.

Door Klaas Nijenhuis

In de windtunnel die de brede Da Costakade door het stormachtige weer die middag vormt, biedt De Nieuwe Liefde een veilig onderkomen. De QR-code die ik kreeg toegemaild na het aanschaffen van een kaartje, is door de barsten in mijn telefoonscherm onleesbaar, – ja, ik had moeten printen – maar ik zie er waarschijnlijk academisch verantwoord genoeg uit en mag doorlopen. Veel tijd om rustig mijn stoel op te warmen is er niet, want net als in het echt worden we verzocht te gaan staan als de zittende magistratuur de zaal betreedt. “Een goed gevulde zaal, maar geen Marokkanen”, merkt presentator en gelegenheidsrechter Bahram Sadeghi al snel op. Om te weten te komen wat voor vlees hij in de kuip heeft, worden er wat vragen aan het publiek gesteld, een informeel rondje poolshoogte nemen. Wanneer een bezoeker, na Sadeghi’s vraag of er iemand in de zaal zich wel eens gediscrimineerd heeft gevoeld, vertelt dat zij als vrouw haar hele leven gediscrimineerd is geweest, reageert de presentator met: “ja, ja, gaan we op die tour...” Gelukkig, er wordt gelachen. De oude Jakhals presenteert met veel humor, wat goed uitkomt, want de zaal straalt vooral veel ernst uit. Naast Sadeghi zit rechter Frans Bauduin die als amicus curiae zal toezien op een goed verloop van de procedure. De twee hebben duidelijk veel plezier, het publiek ontdooit en de sfeer is al snel ontspannen.

Na een korte introductie van de zaak, de sprekers en de instructie aan het publiek niet na iedere spreker te applaudisseren, omdat het format zich daar niet voor leent, neemt Esther Janssen het woord. Rechtswetenschapper Janssen promoveerde eind 2014 aan de Universiteit van Amsterdam op het onderwerp ‘hate speech en vrijheid van meningsuiting’ en publiceerde een stevig proefschrift. Het verhaal waarin zij het fenomeen hate speech duidt en de vrijheid van meningsuiting in juridisch en historisch perspectief plaatst is helder en schept het kader waarbinnen de rechters zich die middag een oordeel zullen moeten zien te vormen.

Hoewel in het Nederlandse Wetboek van Strafrecht groepsbelediging en haatzaaien in artikel 137c en 137d strafbaar zijn gesteld, bestaat er over deze bepalingen geen eenduidige uitleg, aldus Janssen. De Nederlandse rechtspraak omtrent de vrijheid van meningsuiting is nog niet voldoende uitgekristalliseerd en of deze zaak tegen Wilders stand zal houden is dan ook niet duidelijk. Op internationaal niveau is dat ook het geval volgens Janssen. Zo lijkt het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wat betreft de invulling van artikel 10 EVRM in recente uitspraken nog altijd veel ruimte aan verdragspartijen over te laten. De in dit verband belangrijke zaak *Féret v. Belgium* uit 2009 laat daarnaast zien dat rechters het niet altijd met elkaar eens zijn over de reikwijdte van de vrijheid van meningsuiting. Ondanks de veroordeling van *Féret* waren drie van de zeven rechters in die zaak van mening dat uitspraken die deel uitmaken van het publieke debat pas gesanctioneerd mogen worden als zij echt oproepen tot bepaalde concrete handelingen of discriminatie. De vraag blijft volgens Janssen dus wat de uiterste grens is. “Wat is het publieke debat, wat gaat te ver en **kun je überhaupt de schade van een uitslating aantonen?** Moeten mensen beschermd worden tegen de mogelijke gevaren van stigmatisering en hoe doe je dat?”

Door Felix Guérain

Na de toelichtingen van Janssen is de beurt aan Bart Nooitgedagt, advocaat bij het Amsterdamse kantoor De Roos & Pen en voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten. “Laat ik verdachte maar meteen de wind uit de zeilen nemen, dit is geen politiek proces in de zin dat partijpolitiek een rol heeft gespeeld bij zijn vervolging. Voor u staat niet een D66 officier zoals Wilders verwachtte, maar een advocaat die voor de gelegenheid met de functie van aanklager is belast.” Nadat Wilders in 2011 werd vrijgesproken voor uitspraken over de Islam en moslims hangt hem wederom een gevangenisstraf van maximaal 1 jaar of boete van 8.100 euro boven het hoofd. Volgens Nooitgedagt niet zonder reden, want verdachte heeft op stelselmatige wijze moslims en in het bijzonder Marokkanen gediscrimineerd, beledigd en aldus aangezet tot haat. Volgens de aanklager is de ongeclausuleerde en ongenueanceerde ‘minder, minder, minder’ uitspraak daarnaast slechts een van de vele verwerpelijke uitlatingen van verdachte waarmee hij binnen de context van zijn politieke partij bijdraagt aan een klimaat van onverdraagzaamheid. “Nederland was ooit een tolerant land, die tijden lijken oenschijnlijk achter ons te liggen. Het is tijd dat er een grens getrokken wordt.”

Dan vertelt Nooitgedagt over de vele veroordelingen van kunstenaars en gewone burgers voor uitingsdelicten tegen Wilders die bijna zonder uitzondering in de rechtspraak te vinden zijn. Hier snijdt hij een interessant punt aan. Waar ik het eerste deel van zijn betoog nog stellig, en zonder zijn argumenten tot mij door te laten dringen, vasthield aan mijn mening over de heiligheid van de uitingsvrijheid, word ik ineens aan het denken gezet. We roepen in Nederland inderdaad steeds dat de vrijheid van meningsuiting zo belangrijk is en dat iedereen moet kunnen zeggen wat hij wil, maar de praktijk wijst iets anders uit. In de praktijk blijkt ineens dat er aan die vrijheid wel degelijk grenzen worden gesteld en in de meeste gevallen is dat ten nadele van burgers zonder publieke functie. Zo besloot het Openbaar Ministerie ondanks vrijspraak in eerste en tweede aanleg toch in hoger beroep te gaan in de zaak tegen kunstenaar Jonas Staal. Wilders deed aangifte tegen Staal wegens bedreiging nadat de kunstenaar zestien fictieve gedenkplaatsen voor de politicus oprichtte. Hoewel ook de Hoge Raad oordeelde dat de kunstenaar niet strafbaar was, moest hij wel drie keer een rechtsgang maken, een ervaring die veel tijd kost en vaak met kopzorgen gepaard gaat. In veel andere zaken waar de vrijheid van meningsuiting in verband met Wilders ter discussie stond volgden wel veroordelingen. Waarom vervolgt het OM in veel gevallen wel mensen die zich al dan niet op artistieke wijze uitlaten tegen Wilders en kan hij zelf al jaren alles zeggen? Dat Wilders de mening van zijn kiezers verkondigt en dus moet kunnen zeggen wat hij wil is een zwak argument omdat het op zichzelf de uitspraken die aanzetten tot haat of beledigen niet rechtvaardigt. Juist van personen met een publieke functie zoals een politicus mag toch verwacht worden dat zij bijdragen aan het maatschappelijke debat zonder burgers te beledigen of bevolkingsgroepen tegen elkaar op te zetten? ***“In Vught zitten jonge moslims die zich verdiepten in hun geloof en door het delen van teksten die als radicaal of haatzaaiend worden beschouwd zijn vastgezet”***, vervolgt de aanklager. Wilders doet volgens Nooitgedagt niet veel anders. “Ik vraag de rechtbank dan ook Wilders niet alleen te veroordelen tot een maand gevangenisstraf in Vught, maar ook om verplicht reclasseringscontact en deelname aan een deradicaliseringsprogramma.” Er volgt ondanks het verzoek van Sadeghi toch applaus.

Omdat het recht op een eerlijk proces en daarmee het recht op een effectieve verdediging ook in De Nieuwe Liefde gerespecteerd zal moeten worden, treedt advocaat Robbert Plasman vervolgens op als raadsman van de verdachte. Allereerst bedankt hij namens zijn cliënt de aanklager voor het hem wederom bieden van de kans en het podium, ‘*nationwide*’, zijn denkbeelden te verspreiden. Een opening die mij, Wilders kennende, bij het straks daadwerkelijk te voeren proces niet onwaarschijnlijk lijkt. De poging om het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk te laten verklaren die Plasman vervolgens doet is tevergeefs. In de ogen van de raadsman wringt het tussen de in artikel 71 van de Grondwet geregelde parlementaire onschendbaarheid en de praktijk waar politici buiten het parlement ineens op hun woorden moeten letten. De rechtbank blijft zitten en dus gaat Plasman inhoudelijk op de zaak in. “Waar het hier om gaat is volgens mij helemaal niet de uitspraak van de verdachte, waar het om gaat is de vrijheid van meningsuiting.” Plasman stelt in zijn pleidooi dat verdachte slechts drie neutrale vragen stelde, het vervolgens gescandeerde ‘minder, minder, minder’ kwam uit de zaal, “ik zie hier niemand uit de zaal terechtstaan...” Ook vraagt de raadsman zich af of die uitspraak nou daadwerkelijk iets nieuws is, volgens hem gaat het hier duidelijk om een verwijzing naar criminele Marokkaanse jongeren. “Als we zoals de aanklager benadrukte naar de context moeten kijken, dan hebben we dit al vaker van verdachte gehoord en soms zelfs in verdergaande woorden, waarom werden die uitlatingen dan wel toegelaten?” Dat niet iedereen het met het politieke gedachtegoed van verdachte eens is moge duidelijk zijn, stelt Plasman. “De discussie die is ontstaan is alleen maar goed, maar moeten we alles willen juridificeren? De Westerse wereld en haar gedachtegoed heeft vele vijanden die deels gericht zijn op onze vrijheid van meningsuiting, we moeten oppassen dat we die niet zelf van binnenuit aanvallen en uithollen. Er moet daarom worden afgewogen wat een en ander waard is en vergeet niet, aan de veroordeling van verdachte hangt een prijskaartje.” De raadsman verzoekt om vrijspraak. Dat prijskaartje is inderdaad waar we het vaak over hebben in deze discussie, een veroordeling van een politicus voor het overschrijden van de vrijheid van meningsuiting lijkt namelijk het begin van het einde. Creëren we niet onze eigen sharia met de veroordeling van Wilders? Als je er goed over nadenkt is dat onwaarschijnlijk en bovendien bewijzen veroordelingen van politici in het buitenland dat het aangeven van een grens van dit recht niet betekent dat de vrijheid totaal wordt ingeperkt.

Na een reeks onnavolgbare vragen uit de zaal, waarin bezoekers vooral hun eigen kennis ten toon lijken te willen spreiden, een kort debat tussen de procespartijen en de beraadslaging van de rechtbank loopt de zitting op z’n einde. Het moment waarop het publiek zijn oordeel te kennen mag geven is aanbroken. “Omhoog voor vrijspraak”, ik hoor bij een derde van de zaal die twijfelachtig zijn handje voor de vrijheid van meningsuiting in de lucht steekt. Best gênant, lijkt ik op een PVV-aanhanger? Gelukkig ken ik hier toch niemand. “Omhoog voor veroordeling”, weer een derde van de zaal steekt zijn hand in de lucht, de rest heeft blijkbaar geen mening.

Sadeghi bedankt alle aanwezigen en komt tot zijn vonnis. De zaak wordt ontvankelijk verklaard en Wilders wordt veroordeeld tot een week voorwaardelijke gevangenisstraf met twee jaar proeftijd. “Met de wet zoals wij die nu hebben en omdat nuance in zijn uitspraak ontbreekt, komt de rechtbank tot het oordeel dat Wilders strafbaar is, niet voor haatzaaien, wel voor belediging op grond van ras. Het moet duidelijk zijn dat het niet gaat om straffen omdat het om Wilders gaat, maar omdat het om het aangeven van de grenzen van het publieke debat gaat. Dit is mijn uitspraak en daar zult u het mee moeten doen, de bar is los!”

Wat het oordeel van de rechters in het uiteindelijk te voeren proces zal zijn, blijft ook na de symbolische rechtbank gissen. Ik weet niet meer zeker of ik nou voor of tegen de veroordeling van Wilders ben, maar het was een waardevolle middag. Misschien is de vrijheid van meningsuiting zoals advocaat Meijering onlangs in de Volkskrant stelde inderdaad een totaal uit de hand gelopen grondrecht, misschien niet. De Nieuwe Liefde maakt wat zij belooft in ieder geval waar, een goed program en een plek voor bezinning. Voor de mensen die het gemist hebben is er hoop, De Nieuwe Liefde beraadt zich op nieuwe processen. Ga en discussieer met elkaar, leve het debat! Overigens ben ik van mening dat blond een goede kleur is.

ABUSIEVELIJK GESLOTEN

De sluiting van de Utrechtse raamprostitutie en de zoektocht naar een alternatief

Je hebt ze vast wel eens gezien: de leegstaande kamers aan de Hardebollenstraat of de dichtgetimmerde boten aan het Zandpad. Volgens de gemeente “gesloten na aanwijzingen van mensenhandel, slecht toezicht, verstoring van de openbare orde en slecht levensgedrag.” Op het Zandpad zelf wordt het wat minder frivool en omkleed gebracht. ‘ABUSIEVELIJK GESLOTEN’ staat met koeienletters gekalkt op het spaanplaat dat in de plaats is gekomen van de ramen waarachter tientallen prostituees, sekswerkers, maar eigenlijk gewoon vrouwen, dagelijks hun werk vonden.

Door Julia Grubben

In de zomer van 2013 trok de gemeente Utrecht alle lopende exploitatievergunningen voor raamprostitutie in. Dit betekende het (voorlopige) einde van de raamexploitatie aan het welbekende Zandpad en de wat centraler gelegen Hardebollenstraat. De gemeente beloofde in april 2014 de realisatie van ‘Het Nieuwe Zandpad’, maar een jaar later is het gesteggel hierover nog niet voorbij. Uit vele hoeken klinkt het geluid dat de gemeente zowel in het nemen van het oorspronkelijke besluit om de exploitatievergunningen in te trekken, als in het proces rondom de realisatie van het Nieuwe Zandpad, op zijn zachtst gezegd fouten heeft gemaakt.

Deze geluiden komen later in dit artikel terug als wij verschillende mensen die in hun werkzame leven veel te maken krijgen met deze materie aan het woord laten. Helaas is het niet gelukt om met de gemeente Utrecht in contact te komen om over dit onderwerp te praten. Nu eerst terug naar de oorsprong van deze discussie: het besluit van de gemeente Utrecht om de raamexploitatievergunningen in te trekken, waartegen eerst bezwaar werd aangetekend en wat uiteindelijk leidde tot een beroepsprocedure bij de rechtbank. Daar werd de vraag voorgelegd of de gemeente terecht had vastgesteld dat er aanwijzingen waren voor mensenhandel.

Of er sprake is van aanwijzingen voor mensenhandel, wordt door de rechtbank bepaald aan de hand van een aantal indicatoren die “op zich zelf niet alarmerend hoeven te zijn, maar een combinatie van kenmerken kan het aannemelijk maken dat iemand slachtoffer of dader van mensenhandel is.” Tekenen van bedreiging of geweld, sporen van lichamelijke mishandeling, het maken van lange werkdagen, het dragen van bepaalde tattooëages die duiden op afhankelijkheid, het afstaan (van een gedeelte) van de verdienste en het constant begeleid worden naar de werkplek en/of overheidsinstaties zijn enkele van deze indicatoren.

De rechtbank Midden-Nederland besloot op 7 juli 2014 dat er aanwijzingen waren voor mensenhandel en eveneens een gebrek aan toezicht door de exploitant. Het besluit tot intrekking van lopende exploitatievergunningen van een jaar eerder hield de rechtbank dus in stand, naar eigen zeggen wegens het gevaar voor de openbare orde en veiligheid. Het exploitatiebedrijf dat deze beroepsprocedure startte had aangegeven dat het besluit van de gemeente disproportioneel was en onvoldoende de belangen van de prostituees in acht had genomen. De rechtbank reageerde hierop door te stellen dat de gemeente het belang van het tegengaan van mensenhandel zwaarder heeft mogen laten wegen dan het belang van het exploitatiebedrijf om werkruimtes voor raamprostitutie te verhuren. Wat betreft de belangen van de prostituees zelf, meent de rechtbank dat de gemeente het belang van deze vrouwen om vrij en veilig te werken, beschermd moeten worden.

'Closing brothels is closing eyes' is een onderzoek van Dina Siegel, hoogleraar criminologie aan de Universiteit Utrecht, dat binnenkort gepubliceerd gaat worden. Voor dit onderzoek bouwde Siegel een vertrouwensband op met ruim 30 prostituees uit de gemeente Utrecht en sprak zij met hulpinstanties, politie en justitie. Hoewel de resultaten van dit onderzoek dus nog niet bekend zijn, lijkt het wel de kern van het in dit artikel geschetste probleem te raken. In een rapportage over het Utrechtse prostitutiebeleid van het radioprogramma Argos (28 maart 2015), vertelt Siegel dat er volgens haar onderzoek wel misstanden waren op het Zandpad, en dat deze door de politie ook aangepakt werden, maar dat tegelijkertijd meer dan de helft van de daar werkzame vrouwen aangaf dat er geen sprake was van mensenhandel. Volgens Siegel is er geen reden om dit niet te geloven. **De gemeente heeft volgens haar mensenhandel en prostitutie als synoniemen gezien** en zo vrouwen de keuze ontboden om vrij en zelfstandig het beroep van prostituee uit te oefenen. Dit is volgens Siegel geheel tegen de geest van de in 2000 gerealiseerde legalisering van de prostitutie in.

De gemeente Utrecht trok de exploitatievergunningen voor raamprostitutie in en stelde zo als het ware de exploitanten verantwoordelijk. De rechter gaf de gemeente hierin gelijk. Echter, dit rechtvaardigt volgens Siegel nog niet dat er met dit besluit een grote groep vrouwen collectief gestraft is. Eveneens vindt zij het onredelijk dat alleen de exploitanten verantwoordelijk worden gehouden. Er komen volgens Siegel veel meer mensen in aanraking met de prostituees, en dus ook met eventuele misstanden. Denk aan hulpinstanties en instanties waar de vrouwen zich moeten inschrijven alvorens aan het werk te gaan. Ook zij droegen een verantwoordelijkheid voor het aangeven van misstanden, niet alleen de exploitanten. "Kort door de bocht en te makkelijk," vindt Siegel.

Siegel stelt dat een deel van de vrouwen nu werkzaam is in andere steden in Nederland of het buitenland, escortclubs, massagesalons, in privehuizen of op tippelzones. Sommigen van hen bevinden zich dus in de illegaliteit. Niet onlogisch, uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat criminalisering van de prostitutie ertoe leidt dat prostituees in de illegaliteit verdwijnen. Siegel vindt het verbazingwekkend en onverantwoordelijk dat de gemeente, die ook over deze kennis beschikt, geen enkel contact met of zicht op de vrouwen die voorheen in raamprostitutie werkzaam waren heeft gehouden.

Naar aanleiding van Siegels uitspraken bij Argos heeft PvdA-kamerlid Marith Rebel eind maart schriftelijke kamervragen gesteld aan Van der Steur, minister van Veiligheid en Justitie. Zij vraagt hem onder andere hoe hij de uitkomsten van het onderzoek van Prof. Siegel beoordeelt en in hoeverre hij zicht heeft op gemeentelijk prostitutiebeleid. Van der Steur heeft de beantwoording van deze vragen uitgesteld.

Dat het inperken van de prostitutiebranche als middel om mensenhandel tegen te gaan ingezet wordt, leidt bij velen tot frustratie. Het kind wordt met het badwater weggegooid, althans: het is een onredelijke oplossing voor een heel ander probleem. Een te simpele oplossing zelfs, volgens sommigen. Een boodschap die Siegel tot titel van haar onderzoek verhief. Dat mensenhandel tegengegaan kan worden, zónder de prostitutie te raken, zien velen als een reële mogelijkheid.

Eén van hen is Caja van Tolie, voorheen werkzaam aan het Zandpad, die als reactie op het besluit van de gemeente 'Freya Zandpad Exploitatie BV' oprichtte met als doel Utrecht zo snel mogelijk weer van veilige, gereguleerde prostitutie te voorzien. Freya BV draagt volgens advocaat Bernard Tomlow op een constructieve manier bij aan de invulling van, zoals hij dat zo mooi noemt, **prostitutie 2.0**, terwijl de gemeente Utrecht volgens hem alleen maar barrières opwerpt. Freya BV streeft naar schone en veilige prostitutie, maar kan daarbij volgens Tomlow niet rekenen op steun van de "hierin uiterst onbetrouwbare" gemeente. In een interview met EenVandaag zei hij hierover: "Wij zijn al anderhalf jaar met de gemeente aan een dood paard aan het trekken. Iedere keer als we perspectief bieden dat morgen die raamprostitutie weer kan aanvangen in Utrecht, maar dan veilig, steekt de gemeente weer een stok door het wiel." Volgens Tomlow heeft de onbegrijpelijk harde maatregel van het intrekken van de raamexploitatievergunningen in Utrecht ervoor gezorgd dat een hele bedrijfstak weggevaagd is. Zijn cliënten kunnen en willen in Utrecht aan het werk, maar hen wordt dat door de gemeente verboden. Ondertussen moeten zij maar zien hoe en waar ze aan het werk komen, wat volgens de advocaat grote gevolgen heeft voor hun veiligheid.

Wanneer wij aan Tomlow vragen hoe mensenhandel effectief aangepakt kan worden, zonder dat vrouwen die vrijwillig in de prostitutie zitten onder de maatregelen leiden, is hij helder: de gemeente moet op individueel niveau zicht hebben op wie er de prostitutie ingaat. Een soort selectie aan de voordeur dus. Tegelijkertijd moet de vertrouwensband tussen de vrouwen en de overheid dusdanig goed zijn, dat zij eventuele problemen ook daadwerkelijk bij toezichthouders aan kunnen kaarten.

Annet Koopsen, die als advocate al jaren slachtoffers van mensenhandel bijstaat, benadrukt de verantwoordelijkheid die de overheid heeft om mensenhandel te bestrijden. Haar mening over de Nederlandse aanpak is stellig: "het is nog niet voldoende." Prostitutie is ooit gelegaliseerd om vrouwen zelfstandig te laten werken, maar helaas ontbreekt deze zelfstandigheid nog heel vaak. "Vrouwen die in de prostitutie werken, zeker als ze uit Oost-Europa komen, hebben helaas heel vaak hun zaken niet op orde. Ze hebben geen idee van wat normaal is in de Nederlandse prostitutiebranche, welke papieren ze nodig hebben en waar ze terecht kunnen als ze tegen een probleem aanlopen." Koopsen pleit daarom voor extra voorlichting, waar nodig in de moedertaal van de vrouwen en zou het liefst, net als Tomlow, zien dat er een bureau zou zijn waar alle vrouwen die werkzaam zijn in de prostitutie eerst langs moeten om hun voorlichting en hulp te krijgen, alvorens ze aan het werk kunnen.

Het probleem volgens Koopsen in het debat over dit onderwerp is dat **de belangen van 'de' prostituees vaak verwoord worden door zelfstandige vrouwen die vrijwillig in de prostitutie werken**, waardoor de belangen van vrouwen die slachtoffer zijn (geweest) van mensenhandel ondergesneeuwd raken. Echter, ook Koopsen haken en ogen aan de aanpak van de Utrechtse beleidsmakers. Het bestrijden van mensenhandel hoeft volgens haar namelijk niet het bestrijden van de prostitutie in haar geheel te betekenen. Wel meent zij dat we in een beschaafd land als Nederland minimumstandaarden dienen te handhaven die zorgen dat vrouwen in de vrijwillige prostitutie kunnen werken op een menswaardige manier, dus zonder uitbuiting en mishandeling.

Volgende de website van de gemeente Utrecht, sluit zij zich hierbij aan. "Utrecht wil raamprostitutie zonder mensenhandel" vermeldt de website, om daaronder oproepen aan sekswerkers te doen om mee te denken over de vormgeving van hun nieuwe werkplek. In dezelfde videorapportage van Argos, stelt burgemeester Van Zanen dat hij sinds zijn aantreding aan het werk is om een nieuwe plek voor de Utrechtse raamprostitutie te realiseren. "Het kan niet sneller dan we nu proberen." Meedenken kan, maar hoe en wanneer het Nieuwe Zandpad geopend wordt, is nog onbekend. Dat deze onduidelijkheid nog steeds bestaat en dat de vrouwen die voorheen in de raamprostitutie werkzaam waren er ondertussen slecht aan toe zijn, wordt de gemeente Utrecht verweten. Ondanks alle kritiek op het Utrechtse beleid, stelt Van Zanen dat het besluit verstandig was en dat hij zo weer zou doen.

Het einde van deze discussie is nog niet in zicht. Om Utrecht uit deze impasse te halen, moet er een brug geslagen worden tussen de gemeente en de sekswerkers. Een brug die in de toekomst de basis kan zijn voor een open en eerlijke vertrouwensband tussen beide partijen, waardoor zowel de misstanden binnen, als het goede van de prostitutiebranche gezien kan blijven worden.

De rechtspraak ligt onder vuur. We leven in een tijdperk waarin het gezag van de rechter niet meer boven elke twijfel is verheven. Bovendien neemt de maatschappelijke druk om in strafzaken strenger te straffen flink toe. Het strafrecht is er weliswaar om te vergelden, maar het dient daarnaast ook overmatige strafoplegging te vermijden. Het recht kan nou eenmaal slechts een deel van de problemen oplossen die misdrijven met zich meebrengen. Daar is waar mediation om de hoek komt kijken, een middel dat ons wellicht verder kan helpen binnen het strafrecht.

Door Nicole Ionescu

Mediation in het strafrecht is in opkomst in Nederland. Zowel bij het ministerie van Veiligheid en Justitie, als bij andere relevante actoren zoals de Raad voor de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie, de politie, de Reclassering en Slachtofferhulp Nederland, is er de afgelopen jaren een gedeelde behoefte ontstaan om bemiddeling in het strafrecht te introduceren. Deze behoefte vormt de aanleiding voor verschillende pilots op het gebied van herstelbemiddeling.

De behoefte aan bemiddeling in het strafrecht heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat slachtoffers een steeds belangrijkere rol zijn gaan spelen in het strafproces. Zij willen vaak, naast de mogelijkheden om de geleden schade op de dader te verhalen, letterlijk dat hun stem gehoord wordt. Hiertoe bestaat sinds 2005 het wettelijk spreekrecht. De positie van het slachtoffer is met de 'Wet Versterking Positie Slachtoffer in het Strafproces' van 1 januari 2011, zoals de naam van de wet al aangeeft, verder versterkt. Tegenwoordig bevat de slachtoffertitel van het Wetboek van Strafvordering een artikel dat zich volledig richt op bemiddeling in het strafrecht: artikel 51h. Dit artikel spoort het Openbaar Ministerie aan om bemiddeling tussen slachtoffer en verdachte (lid 1) en slachtoffer en veroordeelde (lid 3) te bevorderen en stelt dat indien de bemiddeling tussen dader en slachtoffer tot een overeenkomst heeft geleid, de rechter daarmee rekening dient te houden (lid 2). Mediation in het strafrecht is dus een middel dat past bij deze ontwikkelingen van versterking van de positie van het slachtoffer.

Mediation in strafzaken houdt in dat de dader en het slachtoffer onder leiding van een bemiddelaar met elkaar in gesprek gaan. Dit gebeurt voorafgaand aan de rechtszaak. Het gesprek kan alleen plaatsvinden als beide partijen hiermee instemmen en als de dader bekent en spijt toont. De bedoeling is namelijk dat het slachtoffer enigszins meer grip krijgt op wat hem is overkomen. Over het algemeen geven mensen de vervolging uit handen zodra ze aangifte doen en kunnen dan in principe alleen afwachten. Echter, **door mediation krijgt het slachtoffer werkelijk een stem in het strafproces.** Hij krijgt de kans om te vertellen hoe hij het misdrijf heeft ervaren en hoe het leed eventueel verzacht zou kunnen worden. Als partijen samen bespreken welke rol zij bij

het misdrijf hebben gehad, wat de gevolgen zijn en hoe de schade vergoed kan worden, komt er voor beide meer grip op de situatie. Aangezien de rechter met de gemaakte afspraken rekening dient te houden heeft het dus ook effect op de rechtszaak.

Ondanks dat de inzet van mediators in andere rechtsgebieden al helemaal is ingeburgerd, kregen proeven met bemiddeling in het strafrecht eerst geen vervolg. Hier kwam enkele jaren geleden verandering in doordat de rechtbank Amsterdam en het Amsterdamse Openbaar Ministerie een succesvolle pilot hielden. Eind oktober 2010 werd de pilot 'Mediation naast strafrecht' gestart, waarmee de mogelijkheid gecreëerd werd dat slachtoffer en dader afspraken konden maken. Het herstellen van de schade en het leed van het slachtoffer stonden hierbij centraal. De afspraken over herstel moesten met inbreng van beide partijen tot stand komen. Indien de mediation succesvol was verlopen, werd hetgeen door slachtoffer en dader overeen was gekomen vastgelegd in een vaststellingsovereenkomst. Het doel van het experiment was, zoals in het 'Plan van aanpak' werd beschreven: 'Onderzoek naar de effecten van mediation naast strafrecht in een vroeg stadium van de strafprocedure, zonder dat dit vertraging oplevert in de vervolging.' De pilot duurde tot en met augustus 2011 en leverde 26 strafrechtelijke mediations op. "We zijn na afloop van de pilot gewoon doorgegaan en zijn heel tevreden over het resultaat", zei Anne Martien van der Does, rechter en coördinator van de mediationpilots. Zij wist op landelijk niveau een uitbreiding naar andere rechtbanken voor elkaar te krijgen.

Sinds eind 2013 experimenteren de rechtbanken Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Noord-Holland, Oost-Brabant en Zeeland-West-Brabant, in nauwe samenwerking met het Openbaar Ministerie, met mediation in strafzaken. Uit een tussenrapportage van het onderzoekscentrum van het ministerie van Veiligheid en Justitie, het WODC, van 6 maart 2015 over de nieuwe pilots 'Herstelbemiddeling in strafzaken', blijkt dat daders en slachtoffers van misdrijven die ingaan op het aanbod om mediation te proberen daar in het algemeen positief over zijn. De bereidheid om mee te doen is aanzienlijk volgens de onderzoekers van het WODC. Bijna de helft van de pogingen tot mediation heeft ertoe geleid dat dader en slachtoffer daadwerkelijk in gesprek zijn gegaan. Vervolgens is het in 70% van de bemiddelingsgesprekken gelukt om een gezamenlijke overeenkomst op te stellen. Toch kijkt niet iedereen met een goed gevoel terug op de poging tot bemiddeling, blijkt uit het rapport. Achteraf zou namelijk 20% zijn wensen onvoldoende terugzien in de gemaakte overeenkomst. De onderzoekers benadrukken echter dat de resultaten van het tussenrapport slechts een voorlopig inzicht bieden. Vaststaande conclusies kunnen pas worden getrokken als het onderzoek over enkele maanden volledig is afgerond. De ervaringen met bemiddeling zouden over het algemeen wel bijdragen aan de procedurele rechtvaardigheid.

De ervaringen met bemiddeling dragen over het algemeen bij aan een hoge mate van procedurele rechtvaardigheid, het soort rechtvaardigheid dat betrekking heeft op de beleving van procespartijen. De proceservaring van deelnemers is volgens het tussenrapport namelijk zonder meer positief. Men wordt naar eigen zeggen met respect behandeld en kan inbreng leveren, wat in de meeste gevallen zeer gewaardeerd wordt. Ook over de bemiddelaar is men vaak positief. Deze wordt dan als objectief ervaren, hij houdt volgens de repondenten rekening met de wensen van deelnemers en geeft voldoende steun.

Anne Martien van der Does (links), Mediation Award 2013

De voordelen van mediation in een strafrechtelijke context zijn helder. Ten eerste wordt de kloof tussen dader en slachtoffer verkleind. De gesprekken tijdens mediation zijn namelijk gericht op herstel, dialoog en begrip. Voor het slachtoffer in het bijzonder kunnen zulke herstelgesprekken meer genoegdoening bieden. Op die manier wordt hem onder andere de mogelijkheid gegeven om vragen te stellen aan de dader en hem aan te spreken op zijn gedrag. Belangrijk is ook dat het slachtoffer door mediation het gevoel van slachtofferschap kan overwinnen, doordat de dreiging die uitging van de situatie tijdens het strafbare feit en het gevoel van controleverlies niet aanwezig zijn tijdens mediation. Aan de andere kant zorgen herstelgesprekken ervoor dat de dader verantwoordelijkheid voor zijn handelen kan nemen. Wanneer dit goed verloopt, kan dat ertoe leiden dat bij de dader het besef ontstaat dat zijn gedrag verkeerd was. Dit is een eerste en uiterst belangrijke stap om toekomstig crimineel of anderszins onwenselijk gedrag te voorkomen.

Naast evidente voordelen, zijn er ook mogelijke bezwaren en risico's aan mediation verbonden. Slachtoffers kunnen bijvoorbeeld teleurgesteld raken over de opstelling van de dader of over de uitkomst van het mediation proces. Dit zou in het ergste geval kunnen leiden tot revictimisatie, waarbij het slachtoffer voor een tweede keer ervaart dat de dader hem onrecht doet. Een ander mogelijk bezwaar is dat daders zouden kunnen meewerken uit strategische overwegingen. Zij zijn dan niet oprecht in hun spijtbetuiging, maar werken alleen mee in de hoop een lagere straf in de hand te kunnen werken. Tevens kan tegen mediation in het strafrecht worden aangevoerd dat dit mogelijk rechtsongelijkheid tot gevolg heeft. Er kan een ongelijke uitgangspositie ontstaan tussen daders, omdat in het ene geval slachtoffers wel en in het andere geval slachtoffers niet bereid zijn om deel te nemen aan de herstelgesprekken. Tot slot bestaat in de literatuur het bezwaar dat bij mediation voorafgaand aan de terechtzitting er een schending van de onschuldpresumptie plaatsvindt.

Ondanks de eventuele bezwaren kan mediation zeer goede diensten bewijzen, vooral als dader en slachtoffer ook in de toekomst met elkaar te maken zullen krijgen. Voorbeelden hiervan zijn uit de hand gelopen burenruzies, conflicten op school of huiselijk geweld. “Maar ook uitgaansgeweld leent zich voor mediation”, zegt Van der Does. “Mensen die onder invloed van alcohol een strafbaar feit hebben gepleegd, hebben na afloop vaak enorme spijt en willen het graag goedmaken.” Volgens Van der Does komen in principe alle misdrijven voor mediation in aanmerking. “Daders moeten erkennen wat er gebeurd is en slachtoffers moeten vragen hebben, dat zijn de voornaamste voorwaarden. Het ligt niet voor de hand dat je vlak na de moord op je kind met de dader wilt praten. Maar bij minder ernstige zaken kan het helend werken, zeker als de betrokkenen elkaar in de toekomst weer tegen kunnen komen. Door af te spreken hoe ze voortaan met elkaar omgaan, voorkomen ze dat het opnieuw misgaat.”

Mediation is vooral een extra mogelijkheid maatwerk te leveren, zowel voor het slachtoffer als voor de dader.

Naast Van de Does zijn er meer mensen die ervan overtuigd zijn dat er ‘meer is dan alleen het strafrecht’ om aan misdrijven gerelateerde problemen op te lossen. Door mediation kunnen achterliggende conflicten worden aangepakt en kan zelfs zittingstijd worden bespaard. Het moet echter niet als een vorm van bezuiniging worden gezien, benadrukt Van der Does. Mediation is vooral een extra mogelijkheid maatwerk te leveren, zowel voor het slachtoffer als voor de dader. Op die manier kan mediation in het strafrecht veel betekenen.

Excursieverslag: Buitenlandreis Belgrado

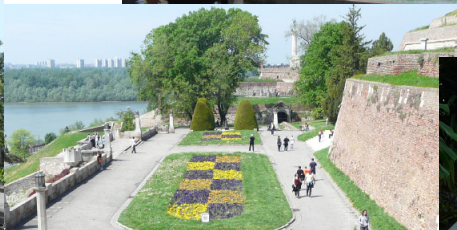

Begin mei reisde Ad Informandum met een groep van zestien man af naar de Servische hoofdstad Belgrado. Al snel kwamen we een groep Leidse studenten tegen die op onze vraag naar hun hoogtepunten van de reis, antwoordden dat ze deze niet hadden kunnen ontdekken. Hadden zij het even mis! Voor ons was het zelfs moeilijk om te kiezen uit de vele hoogtepunten die we jullie willen laten zien. Hier een sfeerimpressie van de reis vol memorabele momenten!

Door Nicole Ionescu & Julia Grubben

De verkenning

De eerste twee dagen staan vooral in het teken van het verkennen van de stad. Een *Underground Tour* en een stadswandeling geven ons een eerste beeld van Belgrado. Er wordt geposeerd bij het fort en we sluiten de dag af met een bezoek aan het Historisch Museum van de Joegoslavische Geschiedenis. Hier hebben we een blik kunnen werpen op de graftombe van voormalig leider Josip Broz Tito.

Hapjes, drankjes en ontspanning

's Middags nemen we de bus naar het kunstmatig aangelegde Ada Ciganlija eiland. Hier vertoeven we in de zon met een drankje tot het tijd is om te gaan eten. Wij dineren die avond in een traditioneel Servisch restaurant en worden daarbij vergezeld door een groep muzikanten, tot grote ergenis van sommigen.

v.l.n.r. Nederlandse ambassade te Belgrado, Humanitarian Law Centre
Office of War Crime Prosecutors, Ministerie van Justitie

Instanties

Er is echter meer in het leven dan hapjes en drankjes! Deze reis staat ook in het teken van het Internationaal Strafrecht in connectie met dit land en haar turbulente geschiedenis. Hoewel we niet bij alle bezochte instanties de antwoorden kregen waar we op hoopten, was het bijzonder interessant en leerzaam om een kijkje te krijgen achter de schermen van deze organisaties.

Novi Sad

Op nog geen uur rijden van Belgrado ligt het stadje Novi Sad, waar wij uitgebreid hebben geluncht, in de brandende zon een fort hebben beklommen en de dag eindigden in de binnentuin van een klein restaurantje dat ons de gelegenheid bood om om 20.00 uur mee te doen met de Nederlandse Dodenherdenking.

Kajakken

Bij de instanties moest iedereen netjes (lees: bedekt) gekleed gaan. Dit was niet altijd even comfortabel met het lekkere weer in Belgrado. Verkoeling werd gezocht op de rivier tijdens een avontuurlijke kajaktocht.

Gebouwen

Naast de mooie straatjes in het centrum, kent Belgrado ook een kant van grauwe, vervallen flats. Eén plek in de stad spant hierin wel de kroon. Tegenover het Ministerie van Buitenlandse Zaken staan verwoeste gebouwen die tijdens de Joegoslavische burgeroorlog gebombardeerd zijn. De *Urban Legend* gaat dat deze verwoeste gebouwen met opzet zijn laten staan om aan de buitenwereld te tonen dat ook Servië slachtoffer van deze oorlog is geweest. Een ander gehoord verhaal is dat er simpelweg niet genoeg geld is om de gebouwen op te knappen....

Belgrado

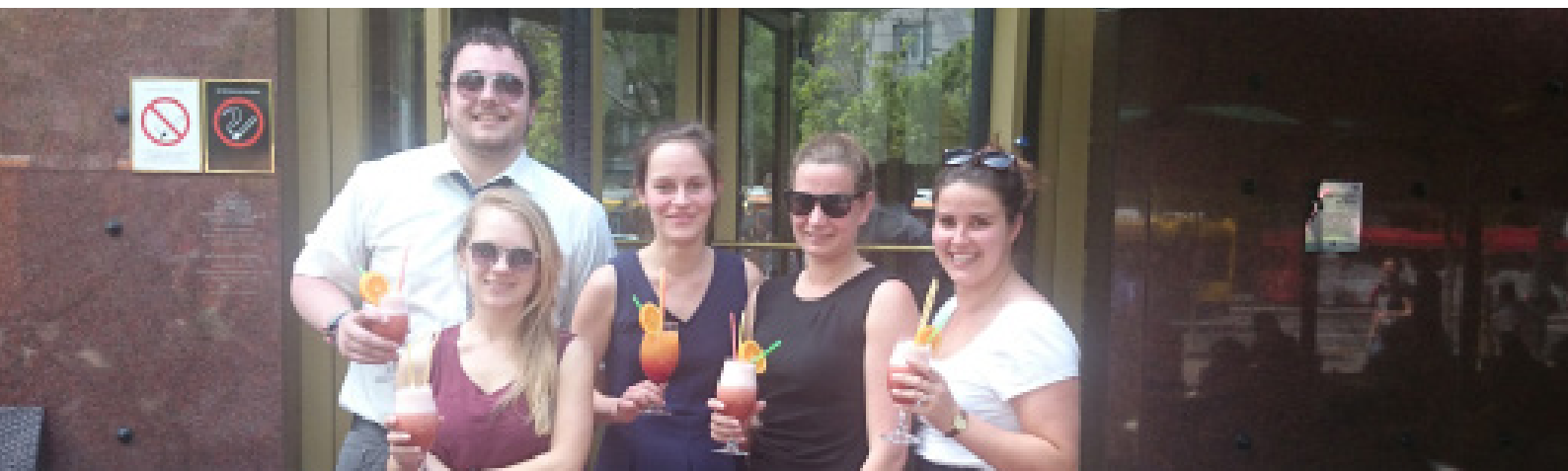
1 mei

Schiphol

6 mei

***Lieve buitenlandreiscommissie,
bedankt voor deze geweldige reis!***

Drugs achter tralies

“Vanmorgen om 9 uur zijn er minimaal tien bewakers naar mijn cel gekomen, hebben mij uit mijn cel gehaald en hebben mij naar een aparte ruimte gebracht, waar ik me van het personeel moest uitkleden. Mijn cel werd op hetzelfde moment overhoop gehaald. Er is helemaal niets gevonden wat ik niet zou mogen hebben en er was ook helemaal geen aanleiding om zo’n visitatie bij mij uit te voeren.”

Door Stacey Schotborgh

Dit vertelt een gedetineerde van een Penitentiare Inrichting aan de beklagcommissie. Volgens de gedetineerde is hij schandalig behandeld en ontbrak de grond voor de visitatie. In zijn beklag was de intensiteit van de ingreep erg overdreven, zo bleek na onderzoek. Er waren maar vier bewakers aanwezig op de afdeling en zijn kamer was wel onderzocht, maar niet in de bende achtergelaten die de gedetineerde later beschrijft. Een loze ingreep was het niet. Bij het ontdoen van zijn kleding tijdens de visitatie ontdekten de bewakers een pil Rivotril. Dit rustgevende middel was de ingeslotene weliswaar voorgeschreven, maar hij had besloten deze op te sparen om zo zijn eigen handel in verdovende middelen te beginnen binnen de inrichting.

Op papier is de gevangenis een drugsvrije zone. Om dit te realiseren beginnen de controles al bij binnenkomst: eerst de metaaldetector, dan het fouilleren en om er zeker van te zijn dat er niets naar binnen wordt gesmokkeld, wordt de gevangene gevisiteerd. De kleren gaan uit en de gedetineerde dient bewegingen te maken waarbij het onmogelijk is inwendig iets verborgen te houden. Onmogelijk is hier echter een groot woord. Drugsgebruik in de gevangenis is namelijk een feit en deze drugs moeten ergens vandaan komen. De tekst van de Nederlandse rapper Kempri in zijn rap ‘Zoveel Stress’ komt niet uit de lucht vallen. In de gevangenis rapt hij omringd te zijn door junkies die, zoals hij dat verwoord, ‘omin erg beven’. Het feit dat één op de drie gedetineerde verdovende middelen consumeert tijdens detentie, onderschrijft dat beeld.

Het eentonige gevangenisleven wordt gezien als een grote risicofactor voor het overgaan tot drugsgebruik. De gedetineerden kampen met stress en verveling en ervaren graag een rustig of opwekkend gevoel om aan de eentonigheid van het leven achter de tralies te ontsnappen. Bovendien is vijftig procent van de gedetineerden al bekend met het gebruik van drugs alvorens in detentie te raken. Drugsgebruikers zetten hun verslaving voort in de gevangenis en ongeveer tien procent van de gedetineerden leert gebruiken achter de tralies. De vraag naar verdovende middelen is dan ook erg groot. Downers, zoals cannabis en heroïne, zijn favoriet. Er zijn echter indicaties dat ook de uppers XTC, cocaïne en LSD geconsumeerd worden. Bij dit onderwerp zal altijd gesproken worden van indicaties en waarschijnlijkheden, immers de illegaliteit van de middelen en de risico’s die genomen worden bij het binnensmokkelen (bijv. door cipiers of externen) maken dat de daadwerkelijke omvang van het gebruik nooit bekend zal worden. Duidelijk is wel dat indien men ervoor betaalt, alles beschikbaar is.

Het gebruik

Gebruikers in een strafinrichting gebruiken vaak de drug die op dat moment voorhanden is. Het aanbod is namelijk zeer divers en afhankelijk van de periode, de inrichting, de intensiteit van de controles en de vraag. In de literatuur wordt geen eenduidig beeld gegeven over de populariteit van

het gebruik van verdovende middelen in detentie, dit met uitzondering van cannabisproducten die keer op keer op nummer één staan. Weliswaar een rare constatering aangezien men juist bij cannabis zou denken dat dit wegens de geur niet onopgemerkt kan blijven. Het gebruik wordt volgens een Belgische bewaker dan ook vaak door de vingers gezien. ***“Omdat ja, een rustige roker is geen onruststoker.”***

Daar doen de gebruikers het zelf dan ook vaak voor. De drugs maken het gevangenisleven dragelijker, vergroten vaak het aanpassingsvermogen en zorgen voor een saamhorige interne drugs-cultuur. Drugs zou volgens Crewe, een onderzoeker aan de universiteit van Cambridge, de motor zijn van de sociale dynamiek in de gevangenismaatschappij. Naast de positieve effecten zorgen drugs net als in de buitenwereld echter ook voor rivaliteit, agressie en wantrouwen. Uit een Belgisch onderzoek volgt dat meer dan tien procent van de Belgische gevangenen verklaart slachtoffer geweest te zijn van geweld omwille van drugs. Er zijn zelfs gevallen bekend waarbij niet-gebruikers uit angst voor verklikking gedwongen worden het middel zelf ook in te nemen.

Naast dat drugs de onderlinge verhoudingen tussen gevangenen erg beïnvloedt, is het gebruik in een inrichting erg risicovol voor de gezondheid. Wegens het gebrek aan injectienaalden en het slecht schoonmaken van dit materiaal is de kans op infecties en besmettelijke ziekten hoog. HIV en hepatitis komen in de gevangeniscontext vaker voor dan in de samenleving daarbuiten. De verhoogde kans op betrapting van gebruik in een inrichting maakt de kans op een overdosis bovendien groter. Gevangenen zijn vaak geneigd de drugs sneller of overmatig in te nemen om het risico op ontdekking te verkleinen.

Niet alleen de manier waarop de drugs gebruikt worden in de gevangenis zijn extra gevaarlijk. De middelen zijn vaak ook van mindere kwaliteit. Aan de prijs is dit echter niet te merken. Met geld of de beschikbare levensmiddelen zoals tabak wordt door gedetineerden de hoofdprijs betaald. Dit moet ergens ook wel: de verdovende middelen krijg je namelijk niet zomaar achter de tralies.

De handel

De aanwezigheid van drugs in de gevangenis impliceert naast het gebruik ook het naar binnen smokkelen en dealen van de producten. Pakketjes worden afgeleverd, de middelen worden inwendig binnengesmokkeld en indien de architectuur van de inrichting dit toelaat, worden er objecten over de muren heen gegooid. Volgens gevangenen spelen bezoekers een uiterst grote rol in de handel. Elkaar op een bepaalde manier omhelzen, schoenen wisselen en tongzoenen waarbij je een ballonnetje of condoompje drugs doorgeeft, zijn tactieken die behalve in films ook in de realiteit veelvuldig toegepast worden. Kinderen en meisjes zijn als kwetsbare en minder verdachte groep vaak de ‘drugsezels’.

Bezoekers zijn echter niet de enige drugsezels. Ook de gedetineerden zelf zorgen na penitentiaire verlov voor een nodige voorraad middelen. De personeelsleden zijn echter de grootste schakel tussen de binnen- en buitenwereld. Zowel werknemers als gedetineerden bevestigen dat bewaarders betrokken zijn in de handel van drugs. Duidelijke indicaties over de omvang hiervan zijn er niet, maar vijftig procent van zowel de gevangenen als bewakers geeft stellig aan van de betrokkenheid

overtuigd te zijn. De smokkelende cipiers worden soms bedreigd, handelen uit medeleven voor de gevangene, maar worden meestal gedreven door het financieel en seksueel voordeel dat tegenover het smokkelen staat.

Na het binnensmokkelen van de drugs begint een nieuw leveringsproces. Ook in de gevangenis kent men de dealer en ook hier komt deze op verschillende niveaus voor. De laagste niveaus van dealen betreffen het *'low-level opportunistic and mutual supply of drugs'* en de *'middle-level dealer'* waarbij de dealer in z'n eentje handelt en financieel gewin en het bewijzen van vriendendiensten zijn doel is. Behalve het gewin streven de georganiseerde handelaren, de *'high-level dealers'*, een bepaalde status na. Deze drugshiërarchisch hooggeplaatsten hebben volledige macht over de gebruikers en genieten veel respect en aanzien. Monopolisten zijn het echter niet. Er is naast coöperatie tussen de dealers van de verschillende vleugels binnen de gevangenis, ook een felle concurrentie tussen de dealers van de afdeling zelf. ***Zelfs ripdeals, met alle agressieve gevolgen van dien, zijn niet onbekend in de gevangenis.***

Straffen?

Terwijl de gevangenis een punitieve werking zou moeten hebben voor een gedetineerde, worden de inrichtingen door het drugsgebruik, de drugshandel en de daarmee gepaard gaande akkefietjes eigenlijk geconfronteerd met nieuwe delicten. Er vindt criminaliteit plaats op de plek waar men het juist zou moeten afleren. Met deze criminaliteit wordt afhankelijk van de inrichting, het personeelslid en de relatie tussen het personeelslid en de gedetineerde verschillend omgegaan. Straffen doen ze met name om het pesten, de agressie en andere problemen ten gevolge van de drugs aan te pakken. Niettemin wordt er vaak slechts passief opgetreden. De gebruikers worden bijvoorbeeld genegeerd bij het schrijven van een rapportbriefje of werkaanvraag. Ik heb persoonlijk mijn twijfels bij deze aanpak. Zorgt dit niet juist voor een groter afwijzingsgevoel waarbij drugs de uiteindelijke *pepper* zal zijn? Ik denk dat je agressie op deze manier alleen maar aanwakkert. Waar ik tijdens het lezen van een onderzoek 'Gezondheid en Druggebruik in het Penitentiair Milieu' van De Maere e.a. overigens nog meer van schrok is het gegeven dat cipiers vaak doen alsof hun neus bloedt en de handel en wandel maar laten voor wat het is.

De gevangenis drugsvrij maken is misschien ook wel een onmogelijke opgave. Een geheel uitzichtloze situatie is het gebruik van drugs in de gevangenis echter niet. Recreatie en uitdagingen op verschillende gebieden zouden justitiabelen enigszins weerhouden van het interne drugsgebruik. In Nederlandse inrichtingen kennen wij een goede leefomgeving en een aanbod aan scholing, werk en verdere hulpprogramma's. De Nederlandse bajes wordt in vergelijking met gevangenissen in andere landen dan ook niet voor niets 'Staatshotel' genoemd. Staatshotel of niet, ook de Nederlandse gevangenissen zijn niet drugsvrij.

Huwelijksdwang

Noodzaak tot afzonderlijke strafbaarstelling

“Mijn ouders zijn strenge moslims, zo ben ik ook opgevoed. Nadat ik mijn middelbare school-diploma gehaald had, gingen we naar Somalië om Suikerfeest te vieren en mijn zieke oma te bezoeken. Mijn vriendinnen waarschuwden mij niet te gaan, omdat veel Somalische meisjes nooit meer waren teruggekeerd van vakanties. Op een gegeven moment kwam mijn moeder met een man aanzetten die ik altijd oom noemde. Hij was twee keer mijn leeftijd en had een zoon van vier jaar. Ik moest van mijn ouders met hem trouwen. Ik heb gehuild en heb me hevig verzet. Maar ik kon geen kant op en ben met hem getrouwd.”

Door Nicole Ionescu

Zo beschrijft de Somalische respondante Amal haar ervaring met het huwelijk. Een gebeurtenis die voor velen gekenmerkt wordt door liefde, vreugde en wederzijdse instemming. Helaas geldt dit niet voor iedereen die in het huwelijksbootje besluit te stappen. Dat liefde en huwelijk elkaar niet altijd vergezellen, zal voor de meeste vast geen verrassing zijn, maar dat een huwelijk in Nederland in de praktijk ook kan zijn omgeven door ernstige dwang, is over het algemeen minder bekend. Dit fenomeen wordt namelijk niet direct geassocieerd met een samenleving als de Nederlandse. Toch komt het, hoe betreurenswaardig dan ook, vaker voor dan gedacht wordt. De afgelopen jaren is er dan ook in toenemende mate politieke aandacht voor deze problematiek gekomen.

Hoewel huwelijksdwang verboden is in Nederland, kent het Wetboek van Strafrecht geen specifieke strafbaarstelling die zich richt tegen gedragingen die verband houden met huwelijksdwang. Daarnaast blijkt uit de praktijk dat de vervolging ervan zeer complex is. In het kader van de strafrechtelijke aanpak is het daarom van belang om de mogelijkheid van afzonderlijke strafbaarstelling te analyseren. Met andere woorden: bestaat er een noodzaak om huwelijksdwang afzonderlijk strafbaar te stellen?

Ondanks de toegenomen aandacht was er tot voor kort weinig bekend over de omvang van deze praktijk. Het in september 2014 gepubliceerd onderzoek: ‘Zo zijn we niet getrouwd. Een onderzoek naar omvang en aard van huwelijksdwang, achterlating en huwelijkse gevangenschap’, bracht daar verandering in. Het Verwey-Jonker Instituut heeft, in samenwerking met de Universiteit Maastricht en Femmes for Freedom, gepoogd de omvang van deze verschijnselen in kaart te brengen aan de hand van registraties bij verschillende instanties en een landelijke enquête onder meer dan 500 professionals. Daarnaast zijn er, zoals het voorbeeld van de Somalische Amal, interviews met respondenten gehouden om het karakter van de problematiek inzichtelijker te maken. Omdat er in de literatuur verschillende meningen over de term huwelijksdwang bestaan, is voor dit onderzoek de meest gehanteerde definitie gebruikt, namelijk die van Cornelissens, Kuppens en Ferwerda (2009): “Een religieus of wettelijk huwelijk waarbij de (voorbereidende) huwelijkshandelingen tegen de vrije wil van minstens een van de huwelijkskandidaten hebben plaatsgevonden en waar onder een bepaalde vorm van dwang mee is ingestemd.”

Het onderzoeksrapport laat een educated guess zien van de omvang van huwelijksdwang in Nederland in de jaren 2011 en 2012: een aantal van tussen de 674 en 1914 gedwongen huwelijken. Hierbij zou het gaan om zowel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers, al lijkt de problematiek vaker bij vrouwen te spelen. Daarnaast zijn het vooral jongeren en jongvolwassenen die te maken krijgen met huwelijksdwang. De bevraagde professionals herkenden verder dat de problematiek vooral binnen migranten gemeenschappen heerst. Een belangrijke constatering is dat dwang bij het trouwen vooral voorkomt in gemeenschappen die doorgaans als meer gesloten en conservatief kunnen worden aangemerkt. Zo vindt het merendeel van de gedwongen huwelijken plaats in Marokkaanse, Turkse, Indiase en Pakistaanse gemeenschappen. Ook in orthodox protestantse, joodse en streng rooms-katholieke gemeenschappen komt huwelijksdwang voor, zij het in mindere mate.

Verreweg het grootste aantal slachtoffers van huwelijksdwang verkeert in een afhankelijke financiële situatie en beschikt vaak niet over een eigen inkomen. Een andere risicofactor is voor velen het afhankelijk zijn van een verblijfsvergunning. Wat echter het meest opvalt is het opleidingsniveau. Professionals zagen namelijk dat huwelijksdwang onder zowel hoog- als laagopgeleiden voorkomt. Doorgaans vindt het plaats in de besloten sfeer van de familie en is daardoor lastig te ontdekken. Dwang bij het aangaan van een huwelijk wordt vaak gebruikt om de kinderen te beteugelen en om traditionele normen en waarden in stand te houden. Hiermee wordt gepoogd de familie-eer te beschermen. Vooral sociale druk, psychische intimidatie, dreiging met verstoting door familie, fysiek geweld, isolatie en dreiging met sturen naar land van herkomst worden als dwangmiddel ingezet.

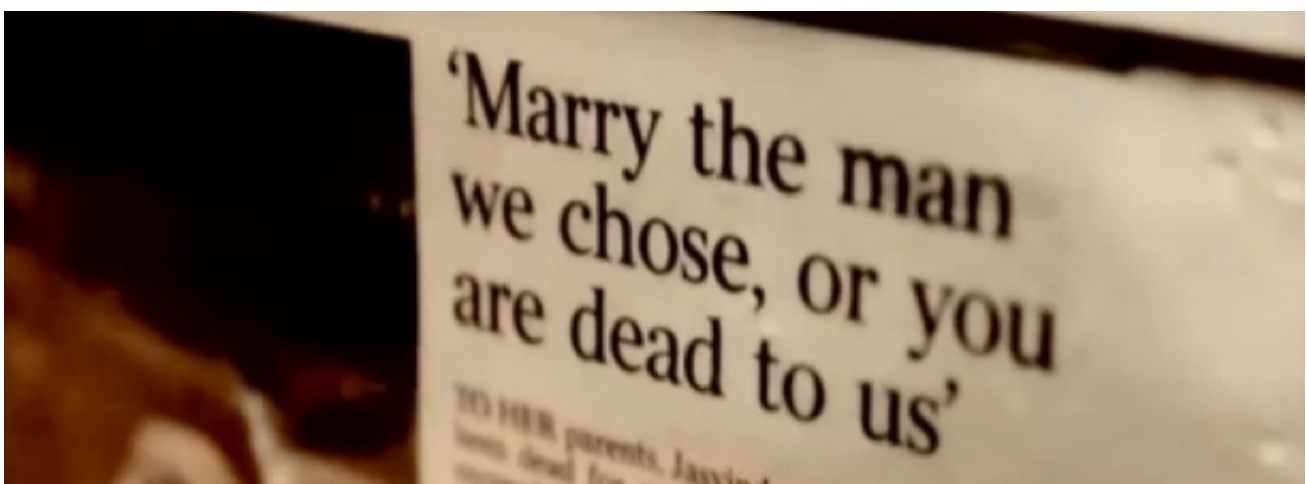
Aangezien er tegenwoordig meer aan het licht is gekomen over de omvang en de aard van huwelijksdwang, is het een logische volgende stap om aandacht te besteden aan de strafrechtelijke aanpak hiervan. Ook in andere Europese landen blijkt deze treurige praktijk een dagelijkse realiteit te zijn. Verschillende landen, waaronder België, Duitsland, Engeland en Noorwegen zijn om deze reden reeds ertoe overgegaan om specifieke strafbepalingen voor huwelijksdwang in hun strafwetboeken te introduceren. De vraag is nu hoe Nederland haar steentje bij kan dragen aan de bestrijding van deze problematiek.

Op 24 juni 2014 promoveerde Iris Haenen aan Tilburg University met haar proefschrift: *'Force & Marriage. The criminalisation of forced marriage in Dutch, English and international criminal law'*. Naast de behandeling van internationale aspecten heeft zij hierin, voortbouwend op bestaande criteria, de vraag beantwoord of huwelijksdwang afzonderlijk strafbaar zou moeten worden gesteld in Nederland. Aan de hand van die bestaande criteria heeft zij een toetsingskader opgesteld: het gedrag moet zowel schade als onrecht opleveren, strafbaarstelling moet het meest aangewezen middel zijn (proportionaliteit) en er moet geen minder ingrijpende maar tevens adequate mogelijkheid zijn (subsidiariteit). Daarnaast moet de effectiviteit van een strafbaarstelling worden geëvalueerd en er moet aan het lex-certa vereiste zijn voldaan.

Iemand dwingen om in het huwelijk te stappen levert volgens Haenen een ernstige mensenrechtenschending op. Om zelf te kiezen of, wanneer en met wie iemand trouwt is een belangrijk recht dat neergelegd is in verschillende mensenrechtenverdragen, zoals de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens. Door huwelijksdwang wordt iemand de mogelijkheid ontnomen om zijn eigen leven in te richten. Het levert dus in behoorlijke mate zowel schade als onrecht op, waardoor niet gezegd kan worden dat het disproportioneel zou zijn om het strafrecht hiervoor aan te wenden. Het Nederlandse Wetboek van Strafrecht bevat echter meerdere delictomschrijvingen die kunnen worden gebruikt bij de vervolging van gedwongen huwelijken, waarvan dwang (art. 284 Sr.) de meest relevante is. Kort gezegd is het volgens dit artikel strafbaar om iemand door geweld, dreiging daarmee of een andere manier te dwingen om iets te doen, niet te doen of te dulden. In feite raakt het dus de kern van de problematiek, maar dan in een zeer algemene bewoording. Het voordeel hiervan is dat zowel verschillende gedragingen gerelateerd aan huwelijksdwang, als allerlei soorten dwangmiddelen die daarbij worden gebruikt, onder deze delictomschrijving kunnen vallen. Huwelijksdwang is dus in principe strafbaar onder dit artikel. ***Vanuit pragmatisch en wetssystematisch oogpunt is het niet noodzakelijk om een afzonderlijke strafbepaling te creëren.***

Uit de praktijk blijkt echter nog een probleem te bestaan. Dit hangt samen met het feit dat in veel gevallen van huwelijksdwang ook een transnationaal aspect een rol speelt. Zo komt het voor dat mensen vanuit Nederland, vaak onder valse voorwendselen, naar het buitenland worden gebracht om daar onder dwang te trouwen. Iemand kan bijvoorbeeld worden wijsgemaakt dat het om een vakantie of om familiebezoek gaat, zoals in het voorbeeld van Amal. Hier bestaat op dit moment een leemte in de Nederlandse wet. Iemand ergens naartoe lokken, dus iemand misleiden door bijvoorbeeld te liegen over het doel van een familievakantie, kan namelijk doorgaans niet als een vorm van dwang in de zin van artikel 284 Sr worden gekwalificeerd. Misleiding die gebruikt is om iemand naar het buitenland te laten reizen zou in sommige gevallen wel als mensenhandel gekwalificeerd kunnen worden, maar dan alleen als er een oogmerk was om het slachtoffer (seksueel) uit te buiten. Het opzettelijk naar het buitenland lokken bij huwelijksdwang valt dus in de meeste gevallen buiten de kaders van de strafwet.

Deze lacune zal waarschijnlijk worden opgelost door een wetsvoorstel, ingediend in september 2014, dat ziet op de uitvoering van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, ook wel het Verdrag van Istanbul. Eén van de drie wijzigingen die het wetsvoorstel behelst is de introductie van een nieuw wetsartikel dat verband houdt met de voorbereidingshandelingen voor (huwelijks)dwang, artikel 285c Sr: Hij die opzettelijk een persoon buiten of naar Nederland lokt met het oogmerk ten aanzien van die persoon een in artikel 284 omschreven misdrijf te plegen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie. Hiermee wordt het gedrag gekoppeld aan strafbare dwang en is tevens niet beperkt tot huwelijksdwang. De nieuwe strafbaarstelling heeft dus een ruim bereik en vult daarmee de bestaande lacune in de wet op.

Hoewel er dus wel degelijk aandacht wordt geschonken aan deze problematiek, blijft huwelijksdwang vooral onbesproken. De oplossingen liggen dan ook niet alleen binnen het strafrecht. In 2013 heeft de Verkennergroep Huwelijksdwang en Achterlating een pakket aan maatregelen aangekondigd om de aanpak te professionaliseren. Deze maatregelen zijn voor een deel al gerealiseerd, maar voor een groot deel nog in ontwikkeling. Het gaat om variërende maatregelen, zoals het instellen van een landelijk knooppunt 'Huwelijksdwang en Achterlating' speciaal voor professionals in de hulpverlening. Maatregelen ten behoeve van voorlichting zijn ook zeer belangrijk als preventief middel. Daarnaast bestaan er ook mogelijkheden om de problematiek van gedwongen huwelijken aan te pakken binnen het civiele recht.

Hoewel er dus wel degelijk aandacht wordt geschonken aan deze problematiek, blijft huwelijksdwang vooral onbesproken.

Kortom, genoeg middelen om de vervolging van huwelijksdwang te kunnen versterken. Het afzonderlijk strafbaarstellen van dit probleem is dus in ieder geval niet waar onze focus op zou moeten liggen.

Judgement in Hungary

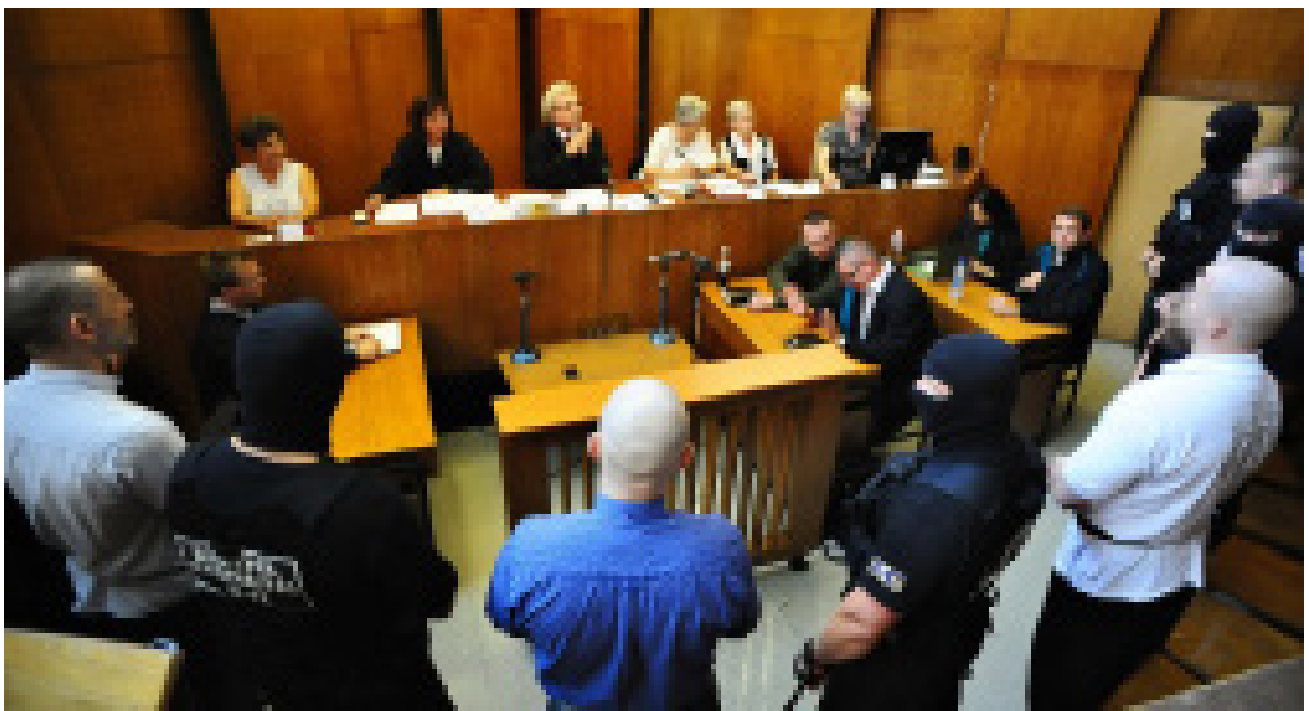
Een documentaire over een spraakmakend proces

In 2008 en 2009 pleegden een groep neonazi's in Hongarije een serie van aanvallen op roma. Zes vonden hierbij de dood en vijf anderen raakten gewond. Judgement in Hungary is een documentaire van de Hongaarse filmmaakster Eszter Hadjú die het uiteindelijk tweeëneenhalf jaar durende proces rondom deze zaak laat zien.

Door Julia Grubben

De documentaire behandelt niet zozeer de feiten van de zaak, maar des te meer de sfeer gedurende het proces. Door middel van verschillende camera's in de rechtszaal, waarvan eentje het gezichtspunt van de rechter toont, wordt de illusie gewekt dat je er middenin zit. De details maken de figuren menselijk: de rechter die fronsend in zijn papieren rommelt en met een pen op tafel tikt, de zweetdruppels op het kale hoofd van de verdachte, de gespannen blikken op de publieke tribune en een korte, informele woordenwisseling tussen een advocaat en één van de nabestaande nadat hij haar een tissue aanreikt wanneer het haar te veel wordt.

Hoewel het zwaartepunt van de documentaire niet bij de details van de zaak ligt, kom je als kijker toch het een en ander te weten. Er zijn nabestaanden die als getuigen hun, vaak emotionele, verhaal doen over het verloop van de gebeurtenissen, maar ook het juridische perspectief rondom de relevante feiten en de bewijsvoering komt terug in de documentaire. Zo hangt er in een hoek van de rechtszaal een diascherm. De beelden die hierop geprojecteerd worden zijn heftig: er worden onder andere foto's en video's van de slachtoffers op het plaats delict en op de sectietafel getoond. Bij het jongste slachtoffer, vijf jaar oud, zijn in alle schotwonden metalen pinnen gestoken om de richting en de baan van de kogel aan te geven. Deze beelden tonen een glimp van het drama dat zich een aantal jaren geleden voltrokken heeft.

Ook komen de missers die tijdens het onderzoek gemaakt zijn naar voren. ***Bij een slachtoffer dat overduidelijk neergeschoten was, werd door een verpleegkundige als doodsoorzaak “rookgasvergiftiging” genoteerd***, deskundigenverklaringen verdwenen spoorloos en de Hongaarse politie nam cruciaal bewijsmateriaal niet mee van het plaats delict. Missers, fouten, slordigheden zijn de eufemistische aanduidingen die door sommigen, waaronder de Hongaarse pers, in de mond genomen werden. Helaas waren deze gebeurtenissen eerder een afspiegeling van de maatschappelijke omstandigheden, dan onschuldige fouten.

Dit drama, deze serie van gruwelijke gebeurtenissen, heeft, hoe wrang het ook klinkt, nauwelijks aandacht kregen in de Hongaarse maatschappelijke debat. In de media werd het geportretteerd als een door de roma zelf veroorzaakt drama. Filmmaakster Hadjú spreekt van *hate crimes* en verklaart het gebrek aan aandacht van de Hongaarse bevolking door een zekere achteloosheid: “haatmisdrijven tegen de Roma zijn normaal in Hongarije, mensen maken zich er niet druk om.” Dit beeld wordt tijdens de documentaire schrijnend duidelijk als een kennis van een van de verdachten getuigt over diens denkebeelden. Zij stelt namelijk, ogenschijnlijk zelfs nonchalant, dat ze wel wist dat de verdachte de Roma niet mocht, maar dat hij “ze niet méér haatte dan andere mensen deden.”

Eszter Hadjú

De rechter

Naar schatting leven er in Europa tussen de 10 en 12 miljoen roma die zo de grootste ethnische minderheid binnen Europa vormen. Ze worden systematisch gediscrimineerd in hun toegang tot de arbeidsmarkt, onderwijs, huisvesting en gezondheidszorg. Daarnaast is racistisch geweld tegen roma een “alledaagse gewaarwording”, aldus het EU Grondrechten-agentschap. Het probleem is echter, zo blijkt uit onderzoek, dat veel roma niet het gevoel hebben dat ze bij overheidsinstanties terecht kunnen met dit probleem. Zo zou 85% van de Roma in Hongarije géén aangifte doen van geweld en haatmisdrijven tegen hen gericht. In 2011 is er door de EU het zogenaamde EU framework for National Roma Integration Strategies opgezet dat lidstaten vraagt om een verschil te maken in het leven van de roma in 2020. Verschillende lidstaten hebben inmiddels een eigen strategie ontwikkeld om dit probleem aan te pakken. Of dit inderdaad het gehoopte verschil gaat maken, valt nog te bezien. Hoewel niet te vergelijken met de problemen die roma ondervinden in Oost-Europa, hebben ook de naar schatting 30.000 Nederlandse roma te kampen met voornamelijk sociaaleconomische, problemen. Er zou sprake zijn van een onderwijsachterstand en daarmee een grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

De rechter, Laszlo Miszori, komt in de documentaire afstandelijk en weinig empathisch over. Hij is kortaf en bij vlagen zeer fel, zowel naar de nabestaanden die komen getuigen als naar de verdachten. Zo wijst hij een van de getuigen erop dat zij geen woorden uit de Roma-taal mag gebruiken en treedt hij fel op als een nabestaande één van de verdachten een ‘klootzaak’ noemt. Weer een andere nabestaande krijgt prompt een boete van 30.000 forint (ongeveer 100 euro) wanneer hij, na een eerdere waarschuwing, voor zijn beurt praat. Ook treedt hij, hoewel ogenschijnlijk iets minder fel, op tegen de verdachten, die zich provocerend opstellen tegenover Miszori. Hij laat dit af en toe gebeuren, maar geeft vaker aan dat hij hier niet van gediend is. Zo laat hij een verdachte uit de rechtszaal zetten en bijt hij dezelfde verdachte toe dat hij hem geen uitleg over zijn werkwijze ver-

schuldigd is, wanneer de verdachte aangeeft dat hij het proces een te eenzijdig showproces vindt vanwege het aantal getuigen dat opgeroepen wordt. Volgens Hadjú liet Miszori zoveel getuigen oproepen om te zorgen dat niemand zou twijfelen aan zijn uiteindelijke vonnis. “Miszori was juist erg trots dat hij deze historische zaak onder zich had; hij wilde ten koste van alles voorkomen dat die zou mislukken.” Volgens Hadjú valt Miszori’s soms wat kille opstelling te verklaren door het feit dat hij onafhankelijkheid en neutraliteit uit wilde stralen. Het wijdverspreide racisme tegen de roma in Hongarije, maakt dat de rechter met deze zaak in een ontzettend lastige positie zit. Hij werd in Hongarije niet openlijk gesteund en had zelfs vele tegenstanders, bovendien was zijn positie niet zonder gevaar: een aantal jaar hiervoor werd er in Tsjechië een rechter tijdens een vergelijkbaar proces vermoord.

Ondanks de beren die eenieder op Miszori’s weg zag, zette hij door en rondde de rechtszaak af. Op dag 167, in augustus 2013, staan er behalve journalisten ook veel betogers voor de rechtbank die schreeuwen om de erkenning van deze zaak als misdrijf tegen de zigeuner-gemeenschap. Dat is precies wat de rechter uiteindelijk doet. “De verdachten hebben niet ontkend dat ze hun krachten hebben gebundeld om misdrijven te plegen tegen de zigeunergemeenschap in een poging om ze te beknotten en te intimideren. Ze hadden geen andere motieven. Dat is moreel verwerpelijk en onacceptabel. Een land kan dit gedrag niet tolereren. In de bepaling van de hoogte van de straf (...) woog mee dat het de veroordeelden van herhaling moet weerhouden en dat het een waarschuwing moet zijn voor gelijkdenkenden om dergelijke misdrijven, of pogingen hiertoe, niet te begaan.” Drie van de vier verdachten krijgen een levenslange gevangenisstraf opgelegd, de vierde moet dertien jaar zitten.

Dat is moreel verwerpelijk en onacceptabel.

Tijdens het oplezen van de uitspraak is te zien hoe een nabestaande een kruisje slaat, maar ook hoe het steeds rumoeriger wordt in de zaal nadat een toeschouwer die zich niet kan vinden in de uitspraak opstaat en de zaal verlaat. “Stoor ik u?”, roept Miszori hem na. De stilte keert terug en Miszori sluit de zitting formeel af. Hoewel het voor de nabestaanden al duidelijk was dat de verdachten schuldig waren, is het nu door een rechter en bovendien een niet-Roma erkend. *Judgement in Hungary* laat zien hoe belangrijk dat is. Onwennig staat het publiek op. De verdachten, of eigenlijk nu de daders, schuifelen de zaal uit. De rechters bladeren nog wat door hun papieren. Morgen een nieuwe dag, waarbij de één een geliefde zal moeten missen, een ander zijn vrijheid en de rechter zich buigt over een nieuwe zaak.

“Degenen die staan te springen om hulp, krijgen het niet”

In het recht kijken wij vaak louter vanuit een juridisch perspectief naar het functioneren van onze strafketen. Wetten worden gemaakt en afgedwongen, en straffen worden opgelegd. Als rechtenstudent ga je uit van de mening van de rechter, die van de advocaat, Officier van Justitie of rechtswetenschapper. Er is echter ook een hele andere kant van het verhaal. Een kant die Ad Informandum ook erg belangrijk acht en hierom niet onbelicht wil laten. Wat vinden gedetineerden eigenlijk zelf van de Nederlandse strafketen?

Door Stacey Schotborgh

Achterdocht, gebrek aan bereidheid tot het verlenen van medewerking en een tijdverslindende bureaucratische molen had ik verwacht toen ik mijn verzoek tot het interviewen van een gedetineerde indiende bij de gevangenis. Dit alles bleek een vooroordeel. Mijn verzoek voor een interview met een gedetineerde werd vlot geaccordeerd. Daar sta ik dan op een zonnige middag voor de hoge muren van de PI Nieuwegein. Bij binnenkomst moet ik mijn spullen achterlaten en piepvrij door de detectiepoort lopen alvorens ik naar het Binnen-RIC, het re-integratiecentrum, begeleid wordt waar een gedetineerde op mij wacht. We schudden elkaar de hand en nemen plaats aan een tafel in een kamertje van het centrum. Voor me zit een man met kort donker haar en een tatoeage in zijn nek. De 33-jarige Ronald stelt gelijk dat de diefstallen waarvoor hij ook dit keer weer zit moeten ophouden. Als veelpleger kreeg Ronald dit maal een forse elf maanden gevangenisstraf opgelegd en als het zo door gaat dan zullen zijn kinderen hem nooit meer zien. Een nog langere straf of een Isd-maatregel wil hij kost wat het kost voorkomen. Zijn kinderen en vriendin zijn nu zijn drijfveer. “Zonder hen had het voor mij niet meer gehoeven, snap je”, zegt hij op een lagere toon.

“Zonder hen had het voor mij niet meer gehoeven, snap je”

Ronald kwam op zijn 17e voor het eerst in aanraking met justitie. Er volgden nog zo’n 15 tot 20 confrontaties waarvan 10 voor diefstallen en de overige voor boetes. Aanvankelijk verkoos hij door ‘foute vrienden’ het criminele pad, maar de misère van een aantal jaar geleden maakte dat hij ook echt geen andere uitweg zag. In een periode van nog geen jaar, veel korter zelfs, overlijdt zijn moeder op jonge leeftijd, overlijdt de terminaal zieke baby van zijn zus en pleegt zijn vader zelfmoord. Alsof het nog niet erg genoeg was, werden ook zijn drie kinderen uit huis geplaatst. Grote frustraties waren het gevolg.

Ronald snapt niet waarom zijn kinderen uit huis geplaatst zijn en al helemaal niet met de zelfmoord van zijn vader als reden. “Mijn kinderen hadden alles en zagen er netjes uit. Ik ben me ervan bewust dat ze in een instabiel gezin leefden, maar ik had hier juist graag hulp voor gehad.” Uit huis plaatsen is volgens hem niet de juiste oplossing geweest. In de periode erna ging het van kwaad tot erger. Na het uit huis plaatsen ontplofte bij Ronald de bom. Ronald had schulden, raakte zijn huis kwijt en belandde uiteindelijk hier, in de gevangenis.

“In die periode zag ik het sowieso allemaal niet meer zitten.” Hulp kwam pas na al hetgeen was voorgevallen. “Ik kan dit niet met zekerheid zeggen, maar als er eerder hulp geweest was had er op grote schaal veel voorkomen kunnen worden.” Op het functioneren van de hulpinstanties heeft Ronald het een en ander aan te merken. De instanties sturen iemand langs die enkele vragen komt stellen. Vervolgens gaat er een behoorlijke tijd voorbij en moet jij als hulpvrager contact met hen opnemen. Zo werkt het volgens Ronald niet. Hij vindt dat de instanties hem moeten bellen als er om hulp gevraagd is. “De instanties zorgen uiteindelijk gewoon dat je kinderen uit huis geplaatst worden.” Ronald zegt voor veel mensen te spreken als hij zegt dat hulp bij het creëren van een stabiel gezin veel gewenster en beter is. Het maakte hem boos toen de rechter bij de zaak over zijn kinderen zei dat het opgroeien bij de ouders heel belangrijk is. “Waarom haal je ze dan weg? ***Ik heb niet voor niets kinderen gemaakt.*** Als je daar wat over zegt, zeggen de instanties niets en lopen ze weg.”

Hulpinstanties, daar praten we nog even over door. Ronald vindt het goed dat ze er zijn, maar vindt dat je er wel een beetje door in een hoekje gezet wordt. “Er worden dingen voorgeschreven die je zelf nog nooit gedaan hebt. Je weet dus helemaal niet hoe dit moet en waar je moet beginnen. Je vraagt om hulp, maar uiteindelijk krijg je een mondelinge instructie waar je vaak niets mee kan en moet je het volledig zelf uitzoeken.”

Oneerlijke verdeling van hulp is echter Ronalds grootste bezwaar tegen instanties. Hij gaat iets rechter zitten, begint sneller te praten en gebruikt zijn handen steeds meer terwijl hij doorgaat op dit onderwerp. “Mensen die het willen, die krijgen het niet en mensen die het niet willen krijgen het wel. Dat is toch averechts. Iemand die erom staat te springen, die moet je hulp bieden.” Ronald staat al enige tijd op groen in de gevangenis, wat betekent dat hij zich goed gedraagt, en hij volgt een cursus om zijn recidivegevaar naar beneden te krijgen. Toch wordt hem de eerste keer geen verlov verleend, wat overigens ook de politie en het gevangenispersoneel erg verbaasde, terwijl een gedetineerde van de rode afdeling dit wel mocht. “Sorry, maar daar word ik agressief van.” Ook wil het niet lukken met het regelen van begeleid wonen. Ronald wil na zijn detentie de fout echt niet meer in en woont hierom graag begeleid. Zoals het er nu voorstaat ziet hij dit uiteindelijk niet gebeuren, maar de persoon die dit niet wil krijgt het wel. ***“Maar als zo iemand daar naartoe gaat, gaat hij toch weer het slechte pad op. Hier raak ik verhit van.”***

We praten nog even door en hebben het uiteindelijk over zijn strafzaak. Ronald grijnst als ik hem vraag naar de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter en de verdedigingspositie van de verdachte in het proces. “Dat is niet”, zegt hij daarna. “Tuurlijk, advocaten hebben wel ‘iets’ aan inspraak, maar rechters weten van te voren al wat ze gaan zeggen. Dit vind ik heel erg voor de verdachten omdat dat namelijk ook mensen zijn. Ik heb daar simpelweg geen woorden voor” Hij denkt bovendien dat zijn net nieuwe tatoeage in zijn nek mogelijk invloed heeft gehad op de beslissing van de rechter bij zijn laatste veroordeling.

Hij kreeg nu namelijk plots 11 maanden voor een delict waarvoor hij daarvoor 3 maanden kreeg. “Van deze straf ben ik wel erg geschrokken en al helemaal omdat ik alles benoemd heb voor het waarom ik in de fout ben ingegaan.” Hij vond het niet erg dat zijn verleden, naar eigen zeggen, naar zijn kop gegoooid werd. Toch zegt Ronald het niet terecht te vinden dat de gedragsinterventie trainingen hem verplicht zijn opgelegd. “Ik wilde die trainingen zelf en heb dat ook aangegeven. Daar hebben ze geen rekening mee gehouden. Nu zal meneer er niet onderuit kunnen komen.” Dat laatste zegt hij op een sarcastische toon, want er onderuit komen was toch al niet het plan.

Als we het nog even over de rechters hebben zegt Ronald hen 9 van de 10 keer niet te snappen. “Maar, ik ben ook niet de slimste. Deze mensen hebben ervoor geleerd en kennen daarom al die moeilijke termen.” Ronald vindt dat rechters zich meer moeten aanpassen aan de persoon die voor hen zit. “Maar goed, als je hiermee allemaal niet te maken wilt hebben, dan moet je ook niet in de rechtbank komen. Als je niet lief bent geweest moet je er voor boeten.” Hij gaat hierop door en zegt dat in de gevangenis zogenaamd iedereen onschuldig is. “Je zit hier echt niet voor niets. Ik zit terecht vast, dat is heel simpel.” Dat het erkennen van fouten moeilijk kan zijn snapt hij alleen bij zedendelinquenten. Er zijn ook mensen die liegen over hun daden om zo ‘vet’ te zijn, maar als het puntje bij paaltje komt zitten ze voor wat anders, vertelt Ronald. “Je kan dan beter je kop houden,” zegt Ronald resoluut.

Naast in de rechtbank kan je eigenlijk ook beter niet in de gevangenis terechtkomen, aldus Ronald. Hij vertelt dat vastzitten helemaal niets oplost en je in de gevangenis bovendien geen vrienden hebt. Je wordt er juist een betere crimineel. “Je hoort dingen en er worden je tips gegeven over hoe je zaken beter kan uitvoeren. Rechters zeggen dat de gevangenis werkt, maar dan moeten ze zelf maar komen zitten en dan komen ze er zelf wel achter dat het geen zin heeft.” Hulp is volgens Ronald ook bij dit onderwerp de juiste oplossing. “Ze zouden juist moeten kijken hoe ze mensen sneller buiten kunnen krijgen, misschien door enkelbanden ofzo, en er moet meer aandacht komen voor kortgestraften.” Ook zegt hij het niet eens te zijn met de verdeling in de gevangenis. Kortgestraften worden namelijk ook geplaatst bij mensen die levenslang zitten. “Je durft hierdoor bepaalde dingen niet te zeggen. Met kortgestraften praat ik toch makkelijker.”

“Ze moeten zelf maar komen zitten en dan komen ze er zelf wel achter dat het geen zin heeft.”

De strafketen moet er aldus Ronald wel zijn. “Criminaliteit is namelijk niet te bestrijden, drugs zal blijven en er zullen altijd mensen zijn die dingen tekort komen en in de schulden raken.” De hulp geboden door de strafketen zou beter verdeeld moeten worden en het zou er eerder moeten zijn. “Hulp moet aangeboden worden en ook daadwerkelijk gegeven worden. Zo houd je mensen van het boevenpad.” Een pad dat Ronald in de toekomst niet langer zal bewandelen.

Ik dank Ronald voor het interview, we schudden elkaar de hand en vervolgen elk onze eigen weg. De ten-gere, lange, donkerharige man loopt naar zijn cellencomplex en zal vanavond achter van buitenaf gesloten deuren slapen. Dit terwijl ik na het ophalen van mijn spullen bij de bewaking, mijn zonnebril opzet en de zonnige buitenwereld weer in wandel. Ik kijk nog eenmaal achterom naar de gevangenistorens. Dat laatste, dat voelde helemaal niet goed.

De rechtstaat ligt krom

Het Nederlandse rechtsstelsel doet het goed, althans als we de Europese Commissie mogen geloven. In het kader van Europa 2020, het economische 10-jaren plan waarmee de Europese Unie de economische crisis te boven probeert te komen, houdt de Commissie ieder jaar het zogenaamde Europese semester bij. Als onderdeel daarvan presenteerde de Commissie onder leiding van Europees commissaris voor Justitie Věra Jourová begin maart het EU-scorebord voor justitie 2015. In de analyse werden de kwaliteit, onafhankelijkheid en efficiëntie van de rechtsstelsels van alle lidstaten onderzocht. Het Nederlandse rechtsstelsel is kwalitatief hoogwaardig omdat er door, overwegend als onafhankelijk ervaren, rechters relatief snel recht wordt gesproken, aldus de Commissie. Alle lidstaten deden het overigens aardig, de meeste rechtsstelsels werden efficiënter en de Commissie constateerde betere ontwikkelingen op het gebied van Informatie- en Communicatietechnologie en een positieve groei op het gebied van rechterlijke scholing.

Door Klaas Nijenhuis

De Rechtspraak zal ongetwijfeld blij zijn geweest met deze conclusie, gezien die haar eigen speerpunten zoals opgesteld in de agenda van de Rechtspraak 2015-2018 van snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak ondersteunt. **Het is echter maar de vraag of een efficiënt rechtsstelsel ook daadwerkelijk een goed rechtsstelsel betekent.** De Commissie benadrukte in haar rapport het belang van toegankelijke rechtspraak en rechtsbijstand. Het grote verschil tussen lidstaten op dit gebied zal volgens de Commissie met extra financiering verholpen moeten worden. Dat Nederland hier redelijk scoort zegt volgens mij meer over het belabberde resultaat van andere lidstaten dan over het beleid in Nederland.

Halverwege april werd door Staatssecretaris Klaas Dijkhoff (Veiligheid en Justitie, VVD) nog het sluiten van de laatste tien locaties van het Juridisch Loket aangekondigd nadat de eerste twintig balies al waren gesloten. Onder het mom van betere dienstverlening aan de 90.000 mensen die het Juridisch Loket jaarlijks om hulp vragen, was het plan zaken voornamelijk telefonisch te behandelen. Gelukkig kon veel weerstand uit de Tweede Kamer verdere afslanking voorkomen. De nadruk blijft weliswaar liggen op telefonische dienstverlening, maar voorlopig blijft het bij de laatste tien vestigingen dus nog mogelijk twee keer in de week een bezoek te brengen. Voor het eenmaal per week houden van een spreekuur in de overige vestigingen wordt nog een oplossing gezocht. Heel prettig voor de mensen in de grote steden, maar voor Jan in Kibbelveen schiet dat niet echt op. Aan het feit dat het in werkelijkheid om de zoveelste ordinaire bezuiniging gaat werd weinig aandacht besteed.

Aard van der Steur (VVD)

Voormalige minister van Justitie bij invoering ICT

Dan de positieve ontwikkelingen op het gebied van de Informatie- en Communicatietechnologie. Het is 2015 en dus zal ook de rechtspraak zich moeten aanpassen aan de digitale samenleving. Geen papieren dossiers meer, sneller en makkelijker werken en vooral eenvoudiger zaken doen. Het in 2012 begonnen programma Kwaliteit en Innovatie **(KEI)** waarmee civielrechtelijke procedures zowel voor de rechtspraak als burgers toegankelijker moeten worden gemaakt **lijkt drie jaar later een steen op de maag te zijn geworden**. Over het programma, dat uiterlijk in 2020 moet zijn voltooid, presenteerde minister van Veiligheid en Justitie Aard Van der Steur (VVD) afgelopen maand een tussenstand. Kosten van het project: 200 miljoen, een aanzienlijke stijging gezien de oorspronkelijke kosten op 60 miljoen werden geschat. Volgens het ministerie valt het allemaal wel mee en is er geen sprake van een onverwachte stijging, voor het eerst werden alle kosten meegerekend en valt de digitalisering van het straf- en bestuursrecht nu ook onder het project. De Raad voor de Rechtspraak, die samen met het ministerie aan KEI werkt, liet weten zich ook geen zorgen te maken, het project gaat gewoon door.

Dat het ministerie en de Raad zo rustig blijven verbaast me want het zal niet de eerste keer zijn dat een ICT-project van de overheid in het recht, laat staan daarbuiten, faalt. Eerder al raakte het project Geïntegreerd Processysteem Strafrecht (GPS) dat het werken met digitale dossiers mogelijk moest maken de weg kwijt. In 2011 werd GPS gestopt nadat de oorspronkelijk geschatte kosten van 50 miljoen met 53 miljoen werden overschreden. Het digitale Hoger Beroep Strafrechtssysteem voor strafrecht dat zo'n 28 miljoen kostte, sneuvelde in 2001 nog voor het was afgerond en daarvoor zijn er nog de in 1998 en 1999 vroegtijdig verdwenen projecten Jupiter, een geïmplementeerd personeelssysteem, en Judis, een documentair informatiesysteem voor justitie. Ook buiten het recht blijkt het digitaliseren van overheidssystemen een heikel punt te zijn. De kosten voor SPEER, het digitaliseringsprogramma van defensie, werd vorige maand door de Algemene Rekenkamer op 900 miljoen geschat en geldt daarmee als grootste fiasco op het gebied van ICT-projecten van de

Alex Brenninkmeijer

overheid. De Groene Amsterdammer berichtte in april dat mislukte ICT-projecten de overheid jaarlijks zo'n een miljard euro kost. Dat KEI wel zal slagen lijkt me sterk. Natuurlijk zijn er ook de baten van een gedigitaliseerd systeem, maar hadden we al dat geld niet beter kunnen investeren in degelijke rechtsbijstand of het verbeteren van onze rechtsstaat?

Als we oud Nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer geloven, schort er nog heel wat aan die democratische rechtsstaat van Nederland. In zijn oratie Stresstest Rechtsstaat Nederland, te lezen in afl.16 van het Nederlands Juristenblad, bekritiseert hij de uitvoerende macht die rechtsstatelijke waarden te pas en te onpas zou schenden. Er heerst politieke opportuniteit, politici begrijpen de rechtsstatelijke verhoudingen niet meer en afschaffing van het grondwettelijke toetsingsverbod is de enige manier om de dode letter die de Grondwet nu is weer tot leven te wekken. Hoewel het onderzoek van de Commissie naar de rechtsstelsel van alle EU lidstaten en de bevindingen van Brenninkmeijer over de democratische rechtsstaat twee verschillende dingen zijn, staan ze niet los van elkaar. Natuurlijk is het belangrijk dat er in een rechtsstaat goed en efficiënt recht wordt gesproken, maar tijdens het blind staren op efficiency en economische belangen zijn we blijkbaar voorbij gegaan aan het onderhouden van het fundament.

Afschaffing van het grondwettelijke toetsingsverbod is de enige manier om de dode letter die de Grondwet nu is weer tot leven te wekken

Gelukkig hebben we nu Moszkowicz nog. Een ervaren jurist die weet wat het is om aan de grond te zitten. Wellicht kan hij als politicus, na het afschaffen van de belastingplicht, een minicentje en wat moeite investeren in maatregelen die daadwerkelijk ten goede komen van de rechtsstaat. Voor Nederland!

Activiteiten Jaaroverzicht 2014-2015

09-09 ALV & Constitutieborrel
29-09 Ledenborrel 'Back to School'
03-10 Arrestenwandeling
10-10 Pleittraining Ausma De Jong Advocaten
29-10 Maandelijke Ledenborrel
12-11 Justitiële Jeugdinstelling De Heuvelrug
20-11 Pleittraining XVG Advocaten
21-11 Reclassering Nederland
26-11 Kroegcollege 'Drugsmokkel'
09-12 Pubquiz i.s.m. Politeia, Molengraaff, Vevanos
17-12 PI Nieuwegein en Nieuwjaarsborrel
09-01 Pleittraining Verschuren en IJspeerd
12-01 Hoge Raad
14-01 Minibuitenlandreis Parijs
22-01 Symposium: De Strafrechtelijke Aanpak van Jihadistisch Terrorisme
29-01 Maandelijkse ledenborrel
10-02 International Criminal Court
11-02 Algemene Ledenvergadering
19-02 Voorronde Nationale Strafpleitcompetitie
25-02 Kroegcollege 'Hoe word ik een goede strafrechtadvocaat?'

26-02 Symposium Flight MH17: Reperation & Repercussion i.s.m. Urios
05-03 RAGweek Benefietavond met Tilia
20-03 Patholoog Anatoom
25-03 Kroegcollege 'Mensenhandelen en Seksueel Geweld tegen Kinderen'
26-03 Pleittraining Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn Advocaten en Notarissen
20-04 Joegoslavië Tribunaal
23-04 Pleittraining Spong Advocaten
29-04 Kroegcollege 'College van de Rechten van de Mens'
30-04 Finale Nationale Strafpleitcompetitie
01-05 Buitenlandreis Belgrado
12-05 Wier+: Forensisch Psychiatrische Afdeling Altrecht
27-05 Maandelijkse ledenborrel
05-06 Beroepskeuzedag
10-05 Driehoekslezing
17-06 Politieacademie
25-06 Kroegcollege & Bekendmaking Kandidaatsbestuur

Breng jij onze leden en gerenommeerde kantoren graag op de hoogte van de verschillende ontwikkelingen in het recht, de criminologie en van de vereniging?

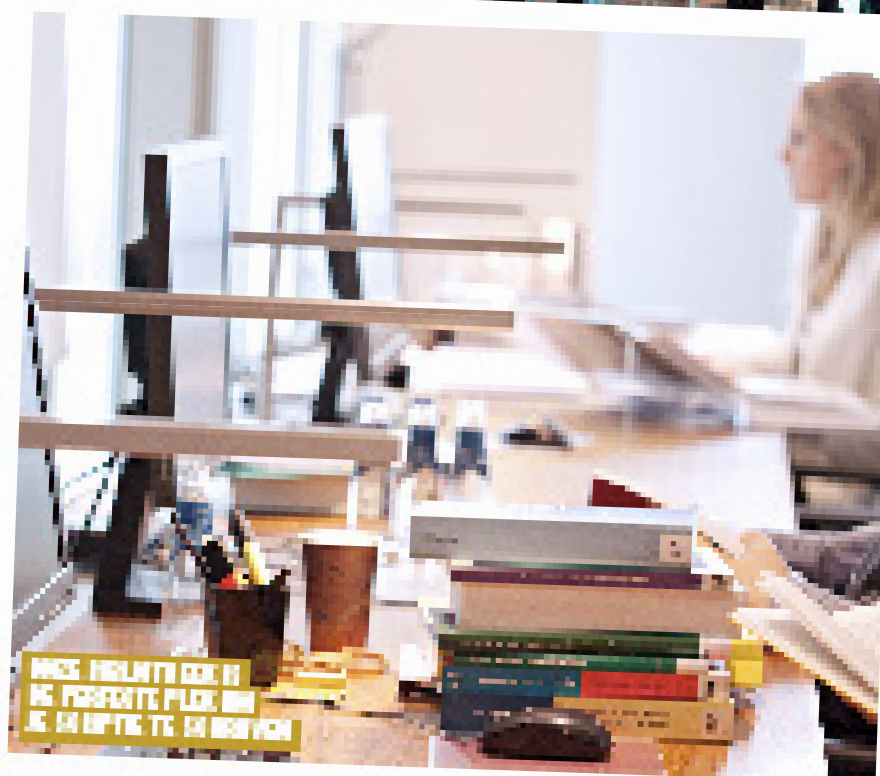
Kom aankomend jaar dan bij de redactie van de Ad Informatie.

Houd onze website en Facebookpagina vanaf medio juni in de gaten voor de vrijkomende functies.

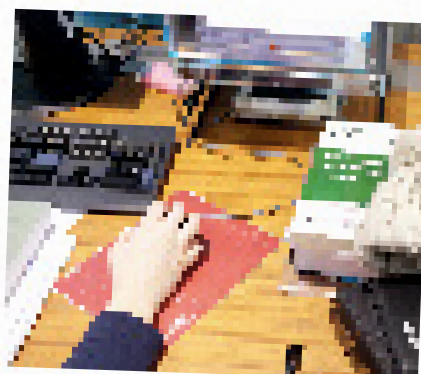

ELKE DAG WERKEN
DE GELIJKE HOPPE

WISSE VERLATH EER NI
DE PERFECTE PLEK OM
JE TE OPHOUDEN TE LEZEN

Kennismaken met De Brauw

"Wat is de beste manier om
De Brauw goed te leren kennen?"

De Brauw is een organisatie die zich inzet voor de bestrijding van honger en armoede in Nederland. Het is een organisatie die bestaat uit verschillende afdelingen, waaronder de afdeling Bestuur, de afdeling Financiën, de afdeling Marketing en de afdeling Operatie. De Brauw is een organisatie die zich inzet voor de bestrijding van honger en armoede in Nederland. Het is een organisatie die bestaat uit verschillende afdelingen, waaronder de afdeling Bestuur, de afdeling Financiën, de afdeling Marketing en de afdeling Operatie.

DE BRAUW
EEN NUTS
WETENSCHAP